

Štev. 8., 9. in 10. V Ljubljani, meseca oktobra 1921. Leto XXII.

Kralju Petru I. Osvoboditelju.

Ti nisi umrl!
 Po bojih krvavih, težavnih,
 po zmagah sijajnih in slavnih
 ustavil si smeli korak,
 oči si utrujen zaprl,
 zaspal si, naš kralj, naš junak!
 Ni smrt te vsemožna podrla,
 ni časa tok te pobil —
 ti zmagal si smrt in življenje,
 čas sebi si pokoril!
 Bil z dušo, s telesom vojak,
 neustrašen junak,
 vreden pradeda si vnuk,
 ki nisi strašil se muk:
 Boril si se s silo vzneseno,
 trpel za idejo le eno;
 tisočkrat v temnih in strašnih nočeh
 solza igrala je v tvojih očeh,
 a tisočkrat smrti strelico si strl,
 z voljo jekleno v bodočnost si zrl,
 ker hotel si doživeti,

da narod tvoj neha trpeti!
 In zmagal si! — Svet je strmel,
 ko slavno si dokončal,
 kar Črni je Jurij začel:
 delo osvobojenja
 iz sužnosti in trpljenja!
 Sanje udejstvil si zlate:
 Tvoj narod, tvoj narod je vstal,
 ti rešil vse krvne si brate —
 vse Srbe, Slovence, Hrvate! —

Ti zmagal si smrt in življenje,
 čas sebi si pokoril:
 ni časa tok te pobil
 in smrt ni tebe podrla!
 Dosegel si, kar si želel,
 za kar si živel, trpel!
 Ustavil si smeli korak,
 zaspal si, naš kralj, naš junak . . .
 Pokojno spanje ti bodi,
 o naši sanjaj svobodi! —

Anica.

Kralj Peter I. Osvoboditelj.

ne 16. avgusta 1921., ko se je dan nagibal k večeru, je v večnosti zatonilo življenje največjega in najodličnejšega sina našega troedinega naroda: umrl je naš kralj Peter!

Njegova smrt ni prišla nepričakovano. Težka bolezen je položila sivolasega našega vladarja na bolniško posteljo že takrat, ko je njegova slavna vojska pod vodstvom njegovega sina, sedanjega našega kralja Aleksandra, stala še pred vrati domovine. Telesne sile kralja Petra so zlomili in uničili bojni viharji, duh njegov pa je ostal veder, čist in zdrav do zadnjega diha. V njegovi duši je plamenela ena edina želja, ki so jo ohranile knjigi zgodovine te njegove lastne besede: »Na svoja stara leta imam kot kralj Srbije samo eno željo, ki bi jo hotel videti uresničeno, željo namreč, da vidim v zadnjih trenutkih svojega življenja ves naš narod, vse Srbe, Hrvate in Slovence, osvobojene iz suženjstva in ujedinjene v eno močno in veliko državo, ki sem si jo zamišljal v svojih mladih letih in za katero sem se boril do pozne svoje starosti!«

Tako je govoril kralj Peter v Solunu dne 2. oktobra 1917., in dve leti pozneje je bila njegova želja izpolnjena: Jugoslavija je bila ustvarjena!

Naša vlada je ob smrti kralja Petra izdala na narod proglas, kjer pravi, da je ves narod Srbov, Hrvatov in Slovencev brez razlike imena in vere hvaležen velikemu svojemu kralju, ki je s tem, da je vladal po želji naroda, kakor so jo izražali iz njega izvoljeni poslanci, zagotovil narodno svobodo in tako ustvaril možnost polnega razvoja narodne sile za izvršitev velikih narodovih smotrov in nalog. Pod njegovo vlado je postala kraljevina Srbija s svojimi svoboščinami in s svojo jasno načrtano potjo privlačna sila za ves naš narod, ki je živel in trpel pod tujo oblastjo in je pričakoval od Srbije svojega osvobođenja. Nikdar v vsem času svojega s slavo venčanega življenja ni izgubil kralj Peter iz vida osvobođenja in ujedinjenja vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev v veliko narodno državo! Kot kralj je temu posvetil vse svoje moči. Z narodom je skupno delal in se boril, z njim je skupno trpel v pregnanstvu. Dočakal je slednjič, da se mu je izpolnila njegova želja, zakaj njegova vojska se ni vrnila samo zma-

goslavno domov, temveč je z brezprimerno hrabrostjo in občudovanja vrednim junaštvom dovršila osvobojevalno delo. Neustrašenost in hrabrost kralja v najhujših časih velike narodne borbe, njegova vzvišena vztrajnost in njegovo samozatajevanje v časih težkih narodnih izkušenj ostanejo kot svetel primer in zgled kasnejšim rodovom, ki bodo zajemali iz njih novih moči.

Kralj Peter se s svojimi deli in z vso zgodovino svojega življenja visoko dviga nad vladarje drugih narodov in držav. Enodušna volja lastnega naroda ga je postavila na prestol; vse svoje življenje je posvetil zgolj sreči in blaginji svojega ljudstva. Bil je demokratičen vladar v najlepšem pomenu te besede, bil je vsakemu svojemu državljanu oče in brat, zagovornik in zaščitnik, glasnik in borilec svobode!

Kralj Peter I. se je rodil dne 29. junija 1844. v Beogradu kot tretji otrok tedanjega srbskega kneza Aleksandra Karagjorgjevića in kneginje Perside, rojene Nenadovićeve. Ljudsko šolo je obiskoval v Beogradu. Ker je Avstriji, ki je bila od nekdanj besna sovražnica Slovanstva, bil razvoj Srbije trn v očeh, je prišel zaradi njenih spletk do vlade od nje podkupljeni rod Obrenovićeve z nalogo, da ovira Srbijo in srbski narod v razvoju. Knez Aleksander se je moral odpovedati prestolu na korist Obrenovićeve in je odšel v tujino. Z njim vred je šel tudi mladi princ Peter. Oče ga je poslal v nauke najprej v Švico, od koder je odšel na Francosko, kjer je vstopil v vojaško šolo St. Cyr. In že tedaj je planila na dan junaška nprav mladega princa! Pod praporu slavne francoske vojske je šel v boj proti zakletemu sovražniku francoskega naroda in vsega slovanskega sveta — proti Nemcem! V borbah na Loiri se je princ Peter odlikoval tako, da je bil med prvimi častniki odlikovan z redom legije časti. Po končani nemško-francoski vojni je odšel zopet v Švico, kjer se je vnovič posvetil naukom.

Medtem so jele dozorevati razmere na Balkanu. Bosansko-hercegovska krščanska raja se je zvijala od bolečin pod nasiljem in ob krvoločnosti Turkov ter je 1875. vstala v skrajnem obupu in z vso upornostjo proti sovražniku krščanstva. Takrat je pozval princa Petra glas njegovega domcljubja na pomoč tlačnim in trpinčnim bratom. In pojavil se je na čelu vstašev pod imenom Petar Mrkonjić — enak med enakimi, brat med brati, borec med borci »za krst častni i slobodu zlatnu!«

Petar Mrkonjić je tedaj začel borbo za osvobojenje svojega bednega naroda. In od te borbe, trajajoče skoro pol stoletja, ni odnehal prej, dokler ni združil ob svojem prestolu vseh, ki so z njim enega duha in ene krvi: vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev!

† KRALJ PETER I. OSVOBODITELJ

Padli so trinogi, padli so izkoriščevalci, padli so krvniki s kraljevimi in cesarskimi kronami na glavah — sin naroda pa, vladar po volji njegovi, junaški Petar Mrkonjić je sedel kot kralj Peter I. na prestol, ki temelji na ljubezni, vdanosti in zvestobi naroda, kateremu je izbojeval svobodo in ujedinjenje!

Toda strašna, groze in smrti polna je bila pot do svobode in jedinstva! Prehoditi jo je mogel samo kralj junak in njegov junaški narod! Samo srbsko pleme je moglo prebiti vse to trpljenje — ono naše bratsko pleme, ki si je ohranilo prvotno in prirodno, čisto in zdravo dušo, polno svobode, ponosa in ljubezni do države, polno krepke volje za red, pokorščino in za vsako žrtev.

S krvavimi črkami stoji v zgodovini zapisano Kosovo polje, kjer je bila na Vidov dan leta 1389. uničena srbska moč in slava vključno temu, da je žrtvoval junaški Miloš Obilić svoje lastno življenje, ko je prodril v šotor turškega sultana in ga umoril. Vuk Branković je izdal kristjane. Srbi so bili premagani, kneza Lazarja so ujeli in obglavili z mnogimi drugimi srbskimi poglavarji vred — nad križem je zmagal polmesec! Več kot 400 let so morali Srbi služiti Turkom, ki so si l. 1521. osvojili celo Beograd!

Toda za poraz na Kosovem polju so prisegli maščevanje, in rod za rodom je ponavljal to prisego. Ustno poročilo, ki se je v obliki veličastnih narodnih pesmi širilo med narodom od roda do roda, je vzdrževalo živo vero v srbsko junaštvo. In srbsko junaštvo je delalo kasneje res čudeže.

Na Balkanu so nesrečni krščanski narodi ječali pod turškim jarmom. Prvi so se v začetku 19. stoletja dvignili proti Turkom Srbi pod vodstvom Črnega Jurja (Karagjorgje) — pradedu kralja Petra. Črni Jurij je bil sin kmeta Petronija iz Viševcev v Šumadiji, rodovitni pokrajini Srbije.

Do te dobe so se Srbi neprestano borili za krščanstvo proti Turkom, ki so pogostoma napadali njihova selišča ter morili, na kole nabijali in oskrunjali vsevprek, stare in mlade, moške in ženske. Dasi smo tudi Slovenci trpeli pod turškimi navali, dasi so naši dedje krepko odbijali divje turške napade, vendar so proti njim ustvarjali močan jez Srbi, ki so križu zopet priborili zmago nad polmesecem in ki jim gre zasluga, da niso Turki že v davni dobi tudi Slovencev popolnoma poteptali.

Zadnja vladarja Srbije iz rodu Obrenovićevev sta bila kralja Milan in Aleksander, ki pa sta svojo domovino spravila na rob propada. Zato se je proti Obrenovićem dvignila spiošna nevolja naroda, ki je

končno l. 1903. odstranila s prestola zadnjega Obrenovića — nezmožnega in duševno zaostalega kralja Aleksandra.

In dne 2. junija 1903. je narodna skupščina izbrala princa Petra za kralja Srbije. Izvoljeni kralj se je takoj odpravil na pot v domovino. Potoval je iz Ženeve preko Dunaja, kjer so ga pozdravili srbski, hrvaški in slovenski dijaki, kličeč mu pomemben pozdrav: »Živel jugoslovenski kralj!«

Po 45. letih izgnanstva je dne 11. junija 1903. stopil kralj Peter zopet na domača tla, kjer so ga slovesno sprejeli. Ob sprejemu je izrekel znamenito zaobljubo: »Kar je začel ded, to bo končal vnuk!«

Kralj Peter je najprej uredil razmere v domovini, kateri je bila Avstrija ljuta sovražnica, hoteč uničiti Srbijo predvsem gospodarsko. Leta 1912. je izbruhnila balkanska vojna, ki je nastala z namenom, da končno osvobodi balkanske narode turškega gospodarstva. Kakor mogočen plaz se je valila srbska vojska ob Vardarju. V osmih dneh je bila na Kumanovem turška armada potolčena in razbita, kralj Peter pa je kot zmagovalec odkorakal v osvobojeno Skoplje. V nadaljnjih 25 dneh je razvil kralj Peter svoj zmagovalni prapor v Macedoniji, Stari Srbiji in Albaniji, na obalah sinjega Jadrana v Braču, Lešu in Sv. Ivanu Medovanskem in končno na Bregalnici. Srbski narod je takrat v brezmejnem junaštvu zavzel toliko dežel, da so bile enake skoro polovici Avstrije. Tega junaštva Avstrija ni mogla gledati brez zavisti. Saj ji je razodevalo, kako se srbski narod krepi in kako postane povečana njegova država čim dalje mogočnejša, ako se ji da časa za mirni razvoj. In tega Avstrija ni mogla trpeti, ker je bilo v njenih računih oslabiljenje Srbije, da tako preko njenih pokrajin pride do velikega solunskega pristanišča ob Egejskem morju. Pri tem je imela namen v družbi z Nemčijo širiti nemški jezik in s tem tudi nemški vpliv in nemško moč v jutrovih deželah.

Videč torej, kako se je začela izpolnitev njunih načrtov zaradi krepitve Srbije čedalje bolj oteževati, sta sklenila nemški cesar Viljem in avstrijski prestolonaslednik Fran Ferdinand uničiti Srbijo. Na svojem sestanku spomladi leta 1914. na gradu Konopištu na Češkem sta se zedinila, da napovesta Srbiji vojno. Avstrija se je na to vojno takoj začela pripravljati in je kot predigro k njej uprizorila proti koncu junija velike vojaške vaje v Bosni, h katerim je v Sarajevo prišel sam nadvojvoda Fran Ferdinand.

Na Vidov dan, to je 28. junija l. 1914., je bil v Sarajevu od mladih srbskih rodoljubov umorjen nadvojvoda Fran Ferdinand. Ta umor je, kakor je sedaj že zgodovinsko dognano, zbudil veliko veselje

† KRALJ PETER I. OSVOBODITELJ

nemškega cesarja Viljema, ker mu je dal možnost pritisniti na Avstrijo, da napove Srbiji takoj vojno, za katero prej ni bilo pravega razloga, in da uresniči svoje predrzne načrte: zavladati nad jutrovimi deželami in dalje nad vsem svetom. Res je Avstrija Srbiji, ki se je v balkanski vojni izmučila do smrti, napovedala vojno, prepričana, da jo pogazi v nekaj dneh. Toda silno se je zmotil! Srbska vojska, ki ji je poveljeval sedanji naš kralj Aleksander, je Avstrijce potolkla na Cer-planini, na Mačkovem kamnu, na Savi in Drini. Kralj Peter, dasi že star in bolan, je hodil od strelskega jarka do strelskega jarka ter je vnemal, bodril in navduševal vojake, ki so bili polni neustrahšenega duha junaških Karagjorgjevičev.

Avstrijci in Nemci v zvezi z nezvestimi Bolgari, ki so zahrbtno napadli srbske čete, so navalili z vsemi silami na Srbijo. Pred toliko premočjo ni mogla več vzdržati srbska vojska. Začela se je umikati.

Toda pot do svobode, pot do našega osvobojenja in ujedinjenja je šla naprej. Strašna pot, pot groze in smrti, pot čez albanske gore, ki je strašnejše in groznejše ne pozna zgodovina! Pot ponižanja in umiranja, ko je bil ves narod prognan z lastne zemlje! In tudi v teh najhujših časih ni stari kralj zapustil svojega naroda in svoje vojske! Kralj Peter je stopal med bednim svojim ljudstvom po nedostopnih albanskih gorah, odklanjal je vsako udobnost, prenašal glad in mraz, bodril in tolažil omahujoče z obljubo: »Bratje, zopet se vrnemo!«

In ko je padel Beograd in ko je sovražnik že stal pred Topolo, rojstnim krajem Karagjorgjevičev, je stopil kralj Peter med svoje vojake in jim izpregovoril nastopne zgodovinske besede:

»Otroci moji! V teku zadnjih dveh let ste se junaško borili s Turki, Bolgari in Arnavti. Neizmerno ste proslavili srbsko orožje in sebe, premagali ste vse svoje sovražnike. Zdaj se že štiri mesece borite z novim, silnejšim, pripravljenim sovražnikom, ki je nekolikokrat močnejši nego smo mi. Trudni in izmučeni od teh nadčloveških naporov se hočete videti s svojimi ženami in s svojimi otroki, ki si žele vas. A domovina potrebuje vaše zaščite. Prisegli ste domovini in sebi, da se boste borili do zadnje kaplje krvi. Toda jaz vas razumem. Pravične in opravičene so v mojih očeh vaše želje, želje vaših rodovin! Zato vas odvezujem od vaše prisege, vse vam odpuščam, otroci moji, in prosim, naj vam tudi Bog odpusti! Pojdite na svoje domove, a jaz vam dajem svojo častno besedo, da se nikomur nič ne zgodi! Toda jaz, vaš stari kralj, s svojima sinovoma ostanem tu, da umremo na teh postojankah, tako da bo sovražnik zavzel Srbijo šele takrat, ko stopi preko trupel vašega kralja in njegovih sinov!«

Učinek teh besed je bil nad vse mogočen. Z njimi je kralj Peter vlil samo novega poguma in novih moči v svoje vojake, med katerimi ni bilo niti enega, ki bi bil zapustil svojega kralja. Kakor levi so planili Srbi na sovražnika. V nekaj dneh je bil popolnoma poražen. V divjem begu je iskal rešitve! Na čelu svoje slavne vojske pa je kralj Peter odkorakal v osvobojeni Beograd!

Kralj Peter pa ni osvobodil le ožje svoje domovine Srbije! Hotel je uresničiti sanje svoje mladosti, izvršiti je hotel nalogo svojega življenja: rešiti je hotel iz hlapčevanja in tlačanstva, iz sužnosti in bednega umiranja vse Jugoslovence, vse brate iste krvi, vse otroke iste matere domovine — vse Srbe, Hrvate in Slovence! Ko je ležala na tleh zlomljena moč nemško-avstrijskega napuha, je Jugosloven šele svobodno zadihal. V kipečem navdušenju se je zgrnil ob svojem kralju Srb, Hrvat in Slovenec, proslavljajoč v skupni, ujedinjeni domovini prvega svojega vladarja Osvoboditelja!

Iz velike, končne borbe je kot zmagovalka izšla srbska vojska, pomnožena s tisoči hrvatskih in slovenskih dobrovoljcev. Končano je bilo veliko delo, ki ga je začel Črni Jurij. Njegov vnuk je dovršil svojo življenjsko nalogo. In v svoji visoki starosti se je s ponosom oziral nazaj na ogromne uspehe svojega burnega življenja, dokler mu ni zastrla oči smrtna senca...

* * *

Razgrnjena stoji pred nami slika prvega kralja vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev — slika mučenika, junaka in zmagovalca. V obilici kreposti in čednosti, ki so dičile našega kralja Osvoboditelja, je treba posebe poudariti dvoje vrlin: to je neizmerna, vsezmagljiva ljubezen do domovine in brezpogojna vdanost svojemu narodu. Vsakemu Jugoslovenu mora biti kralj Peter zgled in vzor, kako moramo »svetó služiti sveti domovini«. Vse, kar moremo, kar znamo in kar hočemo, veljaj in bodi na razpolago skupni sreči, v blagor, na čast in moč naši ujedinjeni, nedeljivi domovini!

Nobeno drevo ne uspeva, ako mu korenine ne črpajo hrane iz zdrave zemlje. In nobeno dejanje ne obrodi plemenitega sadu, ako ne pije svoje življenjske moči iz domovinske ljubezni. Posameznik ostane narodu tuj in zanj brezpomemben, ako se ne naslanja na narod, ako ne živi zanj in ne dela za njega. Pri izvrševanju vseh svojih dolžnosti imejmo v mislih ves svoj narod, vso svojo veliko očetnjava, potem bomo v svojih mislih plemeniti, v svojih dejanjih pogumni in požrtvovalni, v vsem svojem življenju veliki, lepi in resnični! Tak je bil naš kralj Osvoboditelj!

In pomislimo, kaj bi bilo z nami Slovenci, ako bi nas življenjsko delo našega kralja Petra ne dovedlo v novo domovino! Ugasnili bi pod tujčevo peto, utonili bi v morju tujinstva! Izgubili bi svojo materinsko besedo, izgubili bi vero svojih očetov, izgubili bi svojo samostojnost: naša ožja domovina bi bila en sam grob! Tako pa se gremo na solncu svobode in hitimo v nerazrušni zvezi s svojimi soplemenjaki brati Srbi in Hrvati lepšim in srečnejšim časom naproti.

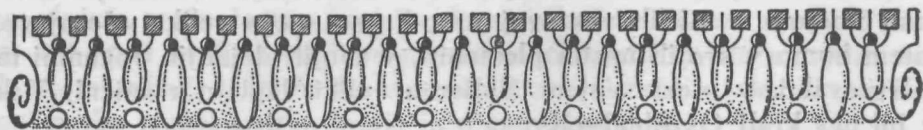
Petar Mrkonjić, prvi veliki kralj Osvoboditelj vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev, spava sedaj svoj vekotrajni smrtni sen v Topoli sredi svojih ljubljenih seljakov. V srcu Šumadije se nad njegovo krsto hvaležno klanjajo srca posebno nas Slovencev, naše duše se klanjajo spominu vzvišenega borca za pravico in svobodo! Mi vsi razumevamo veličino njegovih del in nesmrtnost njegovega imena!

In kakor je zgodovina osvetila krvavo Kosovo polje, tako nam delo za dom in rod, izvirajoče iz domovinske ljubezni in podpirano od večne Resnice in Pravice, pripomore, da se zgodi in ostane po besedah našega sedanjega kralja Aleksandra, ki jih je kot regent napisal v kraljevem dvorcu v Beogradu dne 6. januarja 1919., po besedah namreč, da »se v imenu božjem razvije in za veke ponosno zaplapola naša trobojnica, zaplapola po vseh naših deželah, na vseh naših gorah, na vseh naših rekah in otokih, vsepovsod do našega sinjega morja!... Bog in duh naših prednikov in naših velikih mrtvecev naj nas hrabrita in krepi v vztrajnem, napornem in složnem delu za blaginjo in srečo mojega naroda!« —

Kar smo tukaj v spomin in počast kralja Petra prečitali in razumeli, to naj zaključijo nastopne besede ob njegovi smrti izdanega vladnega proglasa:

Velikemu kralju, ki je z brezprimerno ljubeznijo ljubil ves narod, oddolžimo se dostojno s tem, da se zberemo vsi okolo njegovega prestola, na katerega je sedaj stopil njegov sin, vzgojen v duhu svojega očeta in utrjen v velikem boju za osvobojenje kot njegov prvi boritelj in vrhovni komandant naše hrabre vojske!

Slava kralju Petru!
Živel kralj Aleksander!

Alexander B.

Kraljevič Marko in razbojnik Musa.

Narodna.

Vino pije Musa Arbanaški,
pije v Stambolu, v gostilni beli;
ko se Musa je nažlampal vina,
takrat začne pijan besediti:
»Glejte, let je že devet minilo,
odkar dvorim carju jaz v Stambolu
ne zaslužim konja ne orožja,
pa ne sukne stare niti nove;
a tako mi moje vere trdnel
Kar v primorje se odpeljem ravno,
tam zatvorim vse pristane morske
in vse ceste okolo primorja,
pa postavim vtrdbo si v primorju,
okrog vtrdbe v zid železne kljuke,
da povestim hodže in hadžije.«¹

Kar je Turče vinsko govorilo,
to je trezno tudi učinilo:
Res odpelje se v primorje ravno,
tam zatvori vse pristane morske
in vse ceste okolo primorja,
koder vozi se blago državno
po tristo tovorov vsako leto,
vse je Musa res pridržal sebi;
vtrdbo si v primorju je sezidal,
okrog vtrdbe del železne kljuke,
nanje vesil hodže in hadžije.

Kadar čuje car pritožbe take,
pošlje nanj Čuprilijić-vezirja,²
z njim pa tisoče tri hrabre vojske
Ko dospeli so v primorje ravno,
vse premaga Musa po primorju
in ujame Čuprilijić-vezirja
in navzkriž mu zveže bele roke,
pa odvede carju ga v Stambolu.

¹ Turški duhovniki in romarji v Meko.

² Carski namestnik.

Začne car iskati zdaj junaka
in blaga obeča mu nebrojno,
kdor ubije Muso kesedžijo,¹
marsikdo od doma je odhajal,
ali v Stambol nihče ni prihajal.
To je carja silno zaskrbelo;
pa mu reče hodža Čuprilijić:
»Gospodine, care od Stambola!
Da imel bi kraljeviča Marka,
on bi zdrobil Muso kesedžijo!«
Pa pogleda care ga postrani
in zalijejo oko mu solze:
»Pusti mene, hodža Čuprilijić,
ko spominjaš kraljeviča Marka.
Že kosti so davno mu sprhnele.
Tri minila dolga so že leta,
kar sem vrgel bednega v temnico
in poslej je nisem več otvoril.«
Pa mu reče hodža Čuprilijić:
»Milost, milost, care gospodine.
Kaj bi dal ti onemu junaku,
ki ti živega privede Marka?«
Veli njemu care gospodine:
»Dal na Bosni njemu bi vezirstvo
brez prestanka za devet let dolgih,
pa ne vprašam pare ne dinarjal!«
Skoči hodža zdaj na lahke noge
in temnici brž otvori vrata,
pa privede kraljeviča Marka,
pa privede ga naravnost carju;
sezajo lasje do zemlje črne,
pol jih vleče, pol se z njimi krije;
nohti so mu, da oral bi z njimi;
strla plesen ga je kamenéna,
očrnel je kakor kamen sinji.

Veli care kraljeviču Marku:

»Aš si še količkaj živ, Marko?«

»Živ sem še, živ, care, a prav malo!«

¹ Razbojnik na konju.

Sede car in pripoveda Marku,
kaj učinil je razbojnik Musa;
pa on vpraša kraljeviča Marka:
»Ali bi se drznil ti, moj Marko,
da odideš tja v primorje ravno
in poraziš Muso kesedžijo?
Dam blaga ti, kolikor ti drago!«
Odgovarja kraljevič mu Marko:
»Aja, bogme, care gospodine:
Strla me je plesen kamenéna,
še z očmi več gledati ne morem,
kam li se dvobojevati z Muso!
Kamorkoli me namesti v krčmo,
kjer dado naj vina in rakije
in bravine naj dajo mi tolste,
pa piškotnega dado naj hleba;
nekoliko dni naj tam posedam,
pa povem, kdaj Marko zmore Muso!«

Car pokliče brž tri brivce mlade:
eden mi je, drugi Marka brije,
tretji mu nohtove obrezuje.
Namesti ga car v gostilno novo,
predenj dene vina in rakije
in bravine daje njemu tolste
in piškotnega mu reže hleba.
Marko tam sedi tri mesce dolge,
da se mu življenje prav povrne.
Vpraša car pa kraljeviča Marka:
»Ali zdaj se drznil boš, moj Marko?
Dosti mi je bedne sirotinje,
vse prokletnika tožeče Muso!«
Veli Marko carju zdaj spoštljivo:
»Suhe mi donesi drenovine,
ki pod streho let devet je celih,
da pogledam, če sem že za borbo!«
Doneso mu suhe drenovine,
Marko stisne jo z desnico roko,
hrstne drenje na dva, na tri kose;
a iz njega voda ne udari:

»Bogme, care, nije čas še pravil«
In ostane še ves mesec dolgi,
da se Marko malo oporavi.
Kadar vidi, da je že za borbo,
on poišče suho drenovino.
Doneso res drenovine Marku.
Kadar stisne jo z desnico roko,
hrstne bedna na dva, na tri kose
in dve kaplji vode posolzita.
Marko takrat carju sporočuje:
»Čas je, care, čas je zdaj dvoboja!«
Pa odide k Nóvaku kovaču:
»Kuj mi sabljo, moj Novače mojster.
kakor nisi še skoval nikoli!«
Da zato mu trideset dukatov,
pa odide vnovič še v gostilno,
pije vino tri — četiri dneve,
pa došeta zopet do Novaka:
»Je li si, Novače, skoval sabljo?«
Ta prinese sabljo že skovano.
In pobara kraljevič ga Marko:
»Je li dobra, moj Novače mojster?
Novak Marku tiho beseduje:
»Imaš sabljo tu in nakovalo,
pa ogledaj sabljo, če bo dobra!«
Mahne s sabljo zdaj v desnici roki,
mahne in po naklu vdari Marko,
naklo je, glej, kar na pol presekalo,
pa on bara Nóvaka kovača:
»Boga ti, Novače, čuj me, mojster!
Ali pa si kdaj skoval že boljšo?«
Veli njemu zdaj Novače mojster:
»Oj, Boga mi, kraljevič moj Marko!
Samo eno že skoval sem boljšo,
boljšo sabljo boljšemu junaku:
ko se vrgel Musa je v primorje,
kadar njemu bil skoval sem sabljo,
pa udari z njo po nakovalu,
niti panj pod njim zdrav ne ostane!«
In razljuti kraljevič se Marko,

pa govori Nóvaku kovaču:
»Daj mi roko, moj Novače mojster,
daj mi roko, da ti plačam sabljo!«
Prevari se, pičila ga kača,
prevari se, da mu desno roko,
mahne s sabljo kraljeviču Marko,
roko mu odseka od ramena:
»Vidiš zdaj kovač, Novače, mojster!
Zdaj ne skuješ boljše več ne gorje;
tu imaš pa stotino dukatov,
da preživljaš z njimi se do smrti!«
Dal je njemu stotino dukatov,
pa zajezdil Šarca za dvoboje
in odšel je kar v primorje ravno;
povsod stika in po Musi vpraša.

Dvigne pa se neko jutro rano
ob prepadih gore Kačanika
in eto ti Muse kesedžije,
na konjiču noge je prekrižal,
topuz¹ meče nebu pod oblake,
pa lovi ga zopet v roke bele.
Ko približata se na srečišče,
reče Marko Musi kesedžiji:
»Junak Musa! Umakni se s pota,
se umakni ali se poklonil!«
Odgovarja Musa Arbanaški:
»Beži, Marko, ne začenjaj svaje,
ti odjaši, da pijemo vino,
a jaz ti se umakniti nečem,
pa najsi rodila te kraljica
v gornji sobi na blazini mehki,
v čisto svilo naj te povijala,
z zlato vozo te povezovala,
pitala te z medom in sladkorjem;
mene pa je ljuta Arbanaska
med ovcami tam na hladni skali
v črno raševino povijala
ter s srebotom pustim me vezala,

¹ Buzdovan, porat

pitala me s sokom je ovsenim;
pa še rajša me je zaklinjala,
naj nikomur se ne vmikam s pota!«
To začuje od Prilipa Marko
in izpusti svoje bojno kopje
med ušesi dragemu on Šarcu
deli² Musi kar v junaške prsi.
Na topuz ga Musa je dočakal,
preko sebe je odbil mu kopje,
pa pograbi svoje bojno kopje,
da udari kraljeviča Marka,
na topuz ga Marko je dočakal
in prebil ga na tri polovine.
Potegnila sablje sta kovane,
druga drug junaško zdaj naskoči:
Mahne s sabljo kraljeviču Marko,
deli Musa buzdovan podstavi
in zdrobi jo na tri polovine,
pa potegne svojo sabljo naglo,
a podstavi topuzino Marko
in mu zbije sabljo iz ročaja.
Sežeta po težkih buzdovanih
in začneta z njimi se mahati;
buzdovanoma osti zdrobita,
vržeta jih po zeleni travi,
skočita sedaj raz svoja konja,
sprimeta se za kosti junaške,
zaženeta po zeleni travi,
srečal se je res junak z junakom,
deli Musa se s kraljičem Markom,
on ne more na tla streti Marka,
Marko Muse skloniti ne more.
Nosita se letni dan dopoldne;
Musa sika iz ust belo peno,
kraljevič pa belo in krvavo.
Pa govori Musa kesedžija:
»Ti omahni, ali jaz omahnem!«
Omahuje kraljeviču Marko,
nič ne more učiniti,

¹ Deli — junak.

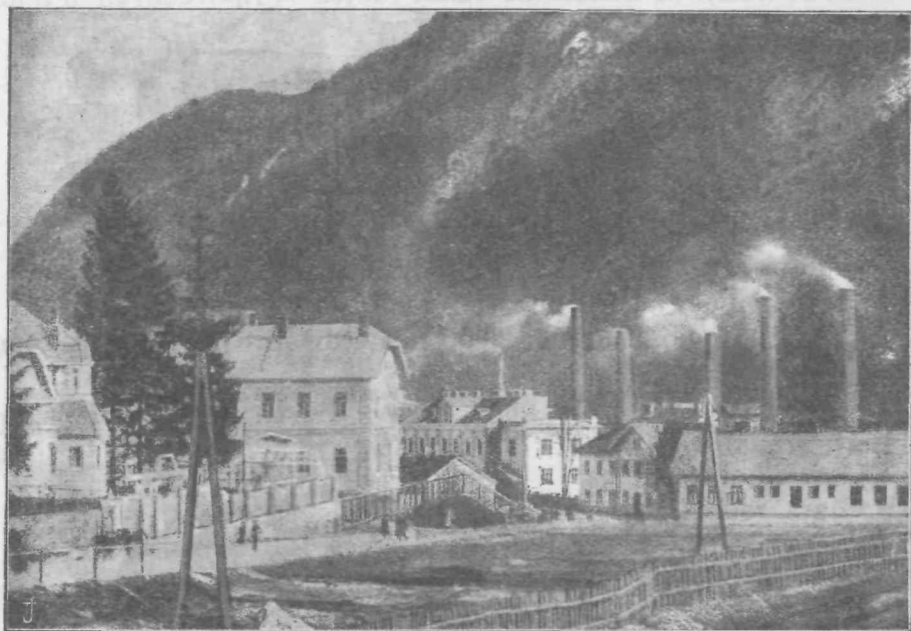

kar omahne Musa kesedžija,
pade z Markom na zeleno travo
in na prsi sede mu junaške.
A zavzdihne kraljevič zdaj Marko:
»Kje si danes, posestrima vila?
Kje si danes? Da bi te ne bilo!
Glej, da si se krivo zaklinjala,
da v nesreči hočeš pomagati
meni, pa me došla kadarkoli?«
Javi mu se iz oblaka vila:
»Kaj je, brate, kraljevič moj Marko!
Ali nisem, bedni, govorila,
ne začenjaj na nedeljo svaje?
Ni sramota, dva da sta na enem;
kje so neki tvoji gadje tajni?«
Gleda Musa v brdo in oblake,
odkod z Markom da govori vila.
Seže Marko zdaj po nožu skrivnem
in razpara Muso kesedžijo
od pasu pa v samo belo grlo;
mrtev Musa se zvali na Marka,
da se komaj koplje izpod njega.
Ali ko ga preobrne Marko,
vidi v Musi tri srca junaška,
troja rebra ene kar na drugih;
eno srce je že bilo mrtvo,
drugo mu se komaj razigralo,
a na tretjem ljuta kača spava.
Kadar se je kača prebudila,
mrtvi Musa skače po ledini,
pa je Marku kača govorila:
»Hvali Boga, kraljeviču Marko,
da se nisem preje probudila,
kadar Musa bil je še v življenju.
Kako grozno bilo bi po tebi!
Ko to vidi kraljeviču Marko,
solza orosi mu belo lice:
»Gorje meni! Bog se me usmili!
Boljega pogubil sem od sebei!
Na to Musi on odseče glavo

in jo vrže šarcu v ovsno torbo
ter odnese tja jo v Stambol beli.
Kadar vrže carju jo pred noge,
skočil car je od strahu na noge,
pa mu reče kraljeviču Marko:
»Ne boj mi se, care gospodine!
Le kako bi živega počakal,
ko se strašiš njega mrtve glave?«
Car mu dal blaga je tri tovore.
Šel domov je Marko v Prilip beli,
Musa óstal vrhu Kačanika.

Ivo Trošt.

J E S E N I C E - F U Ž I N E

TONE GASPARI:

Od poldne do ene.

olnce sije na pročeljna šolska okna. Po razcveteni hruški, ki se vzpenja po zidu, šume čebele. Pod hruško sedi na klopi pet tistih, ki ostajajo čez poldne v vasi, ker imajo predaleč do doma. Najstarejša je Mojca iz Slovenj. Ona vodi odmor od poldne do ene: njo morajo vsi slušati, če hočejo sedeti na klopi.

»Katero igro pa danes?« vprašajo.

»Počakajte, vam že povem!« jih zavine Mojca in začne naštevati: »Skrivalnico« smo včeraj, »Leti, leti« smo v soboto, »Golobček« smo tudi že...«

Za nekaj časa vsi umolknejo. Premišljajo.

»O, že vem!« se nenadoma oglasi Mojca. »Pripovedovali si bomo rajši povesti.«

»Saj res!«

»Mhm!«

»Take, ki jih nismo še nikoli! Pa vsi!« pojasnjuje Mojca.

»Vsi, vsi!«

»Tudi Mohličev iz prvega?«

»Vsi! Vesele in žalostne, veste!«

»Kdo naj začne?«

»Začne pa naj kar Mohličev!«

Vsi se obrnejo k Mohličevemu, ki sedi čisto majhen na koncu klopi in zvoni z nogami.

»Jaz ne znam! Naj kar Tinej začne!«

»O—o—o, ne, ne!«

»Mora, kajne, Mojca!«

»Mora, mora!«

»No, pa kar čisto kratko povej! Veš, tisto o tkalcu!«

»A tisto? Kako se že začne?«

»Saj jo že znamo!«

»Pa tudi ni noval!«

»Le pustite ga. On lahko pove, katero hoče!« ukaže Mojca.

»Pa bom, če se ne boste smejali.« In Mohličev jih pogleda po strani.

»Ne, ne, ne...!«

»Čakajte!... Aha: v Celovcu je majhen tkalec —«

»Še manjši od tebe?« se vmeša Jerinova.

Vsi se zasmеjejo.

»Pa nič, pa ne bom poyedal!«

»Boš videla, te bom!« ozmerja Mojca Jerinovo in ojunači Mohličevega: »Kar povej dalje!«

»No... ta tkalec ima majhen, majhen palec —«

»Aha, že vemo!«

»Tihol!«

»Ko bo pa palec zrastel — bom pa naprej povedal...«

»Vidiš ga!«

»Pa nas jel!«

»Pa vas je res vse Mohličev!« se posmehne Mojca. »Zdaj pa ti, Cevčeva! Katero hočeš.«

»Poznate tisto o mladičih?«

»Jaz žel!«

»Jaz tudi!«

»Ti tudi, Mohličev?«

»Ali tisto, kako so mladiči štruklje razvijali?«

»Ne, ne! Ono o Borovljanih!«

»Tiste pa še nisem slišal!«

»Mi tudi ne!«

»Pa vsi poslušajte! Časih so bili v Borovljah res hudi časi. Puškarji niso imeli dela, zato tudi zaslužka ni bilo —«

»Ta je dolgočasnal!«

»Kdor ne bo tiho, bo dve povedal!« zapreti Mojca. »Ti pa tri, Tinej!«

»Tako so odšli štirje Borovljani po svetu. Šli so, šli, pa so prišli v Trbiž. Tam so slišali že od daleč: pika — pok, pika — poka, pika — pok... Ugibali so, kaj bi to bilo —«

»I, mlatiči!« zblekne Tinej.

»Aha, Tinej tri!«

»Tinej, če ne boš tiho, pojdeš pa šolska drva skladat! Kar imaš rajši. — Kar pripoveduj dalje, Cevčeva!«

»Krupmpelnov, ki je bil najbolj pogumen, je šel naprej k skednju in pogledal skozi špranjo. Ker ni zadosti videl, je stopil kar skozi vrata na pod. Za njim so prišli še drugi. Strmeč so gledali kako štirje bijejo z zlomljenimi palicami po slami. Ko so videli Borovljani tako navadno delo, so Trbižane prosili, če smejo tudi oni poizkusiti. Doblili so cepce in so jeli mahati in bití po snopih s tako močjo, da so

snopi odskakovali, kakor da bi bili živi. Razbijali so tako dolgo, dokler niso prebili na sredi poda. Ko so pa odložili cepce, so zapazili, da je Krumpelnov s tako prehudo močjo bil, da je svojemu cepcu nos odbil —«

»Uh, ta je bil pa res močan!«

»Ta nos so Borovljani poiskali in ga odnesli s seboj in ga imajo še danes spravljenega v občinski hiši v Borovljah. Kdor ne verjame, naj pa gre vprašat.«

»Kajpada, da me s cepcem!«

»Pa boš vsaj Krumpelnovega videl.«

»Pa pojdi ti!«

Mojca jih umiri.: »Kaj boste, nobeden se ne upa. — Zdaj pa ti, Tinej, ki praviš, da jih znaš največ.«

»Več že kot vsi!«

»No, daj!«

Nekaj časa Tinej pomišlja.

»Tisto o Turkih že veste?«

»Saj smo jo v šoli slišali.«

»O kralju Matjažu tudi?«

»Tudi, tudi!«

»Vidiš, ko ne znaš nobene nove.«

»Pa o pastirjih in ovcah?«

Za trenutek nastane tišina.

»Ali jo veš ti, Mojca?«

»Najbrž ne; kar povej jo!«

»Mislite si, da se to zdaj godi —«

»A, to ne bo nič!«

»Bo, bo! Zima je in hud mraz. Iz Pliberka žene Tomažev Foltej sto ovac v Velikovec na semenj. Gre, gre, pa pride do Drave. Tam je čez Dravo speljana ozka brv, ki je čez in čez zamrzla. Potlej pa se boji za svoje ovce, zato prime prvo in jo nese čez brv. Ko bo pa vseh sto ovac prinesel čez, bom pa dalje povedal.«

»Eh, saj smo vedeli. To ni nič!«

»Tinej pa samo nagaja,« se pritoži tudi Mohličev.

»Saj je rekla Mojca: vesele in žalostne.«

»Ta pa res ni; rajši bi bil molčal, Tinej,« ga ošteje Mojca.

»Čakajte, da ne porečete, da ne znam tudi drugačnih. Tiste o velikanih pa gotovo ne veste, ker sem jo šele včeraj slišal.«

»Ne, te pa še ne vemo!«

»Oče je rekel, da mu je to povest povedal Lesičnjak, tisti, ki je hodil s citrami po sejnih in pel. Ta povest, je rekel oče, je tako resnična, kakor je resničen tisti zid, ki se še zdaj vidi na Gori pri Dobrli vesi —«

»Ali tisti, ki ga je še komaj videti?«

»Mhm, tisti. Tam je stal pred davnimi, davnimi časi velikanski oltar. Bil je skoro tako velik kot gora sama. Sezidali so tisti oltar velikani, ki so v tistih davnih časih prebivali v teh krajih. Oče je rekel, da so bili ti velikani ajdi in da so bili tako veliki, da so s ceste lahko segli na vrh hriba —«

»Joj! Prav na vrh hriba?«

»Prav na vrh! Dva oltarja so sezidali ti ajdi: na Gori pri Dobrli vesi in pri sv. Hemi. Skale za zidanje oltarjev so lomili na Peči. Imeli pa so samo eno veliko, težko kladivo. Metali so si to kladivo z ene gore na drugo. Kadar je rabil velikan kladivo pri sv. Hemi, je zaklical svojemu drugu in ta mu ga je zalučal. Velikan je kladivo prestregel, kakor mi tresko, preklal mogočno skalo in ga spet zalučal v velikem loku nazaj —«

»Kaj, kako bi takle velikan zagnal Mohličevega«, se oglasi Butejev iz drugega razreda.

Vsi se zasmejejo. Še Mojca se namuza in pogleda Mohličevega.

»Kaj boš dražil? Saj bi tebe tudi. Še Mojco bi in Tineja in nas vse bil«

»Poslušajte dalje! Če so ti velikani potrebovali vode, so se kar nagnili k Dravi in zajeli vode s periščem. Ker pa so ti velikani maličkovi, se je nekoč razsrdil nad njimi sam Bog in je poslal hudo, hudo nevihto. Drava je strašno narasla in poplavela dolino tako visoko, da so vsi velikani potonili. Tudi tiste velikanske oltarje je voda takrat razdejala. Polagoma je začela voda spet odtekati in odtekla je povsod, samo iz globokih dolin ni mogla. Tam je ostala, Bog jo je pa blagoslovil: to so danes naša koroška jezera.«

Za dolgo časa utihnejo vsi, ker so z mislimi bogve kje. Čuje se samo šumenje čebel in kratki presekanji klici daleč nekje sredi vasi.

Polagoma se kopiči vedno več otrok h klopi. Druge dni so se ti prihajajoči lovili okrog šolskega poslopja, danes so pa vsi tihi, stiskajo se v krog pri klopi in poslušajo.

»Ta je bila najlepša,« pohvalijo skoro vsi Tineja.

»O, le počakajte, Mojca bo povedala najlepšo, boste videli,« jim pove Cevčeva.

»Ker ste vsi povedali kakšno, bom pa še jaz! Tisto bom o kralju Matjažu, ki spi v Peci.«

»Mojca, to smo pa že v šoli slišali!«

»Niste je ne! Ta je drugačna. Ali jo hočem povedati?«

»Le, le, le!« prikimajo vsi.

Še tesneje se zoži krog h klopi, Mojca sede v sredo in se nasloni na deblo. Čebele močneje zašume. Visoko v zraku zleti jata divjih golobov proti Peci, v zvoniku udari počasi, premišljeno tri četrt... in spet je bilo vse tiho, mirno.

»Bilo je na kresni večer. Nebo je bilo svetlo od nešteti kresov. Tudi na Peci je gorel takrat velik ogenj, ki so ga bili zanetili možje in fantje iz Podjunske doline. Ko je bil po deseti uri tisti kres v Rutah dogorel, se je napravil Medvedov Tomaž na Peco, kjer so fantje še vedno polagali ognju. Hodil je kar počez, ker je držala pot predaleč navlok. To pa veste vsi, da je Tomaž predobro poznal vsako ped zemlje okolo Pece. Hodil je, hodil, pa je zapazil, da brede sredi gostega grmovja, ki mu neče biti konca. Jelo ga je skrbeti. Ker je pa videl visoko pred seboj nad vrhom Pece žar ognja, je pogumno nadaljeval svojo pot.

Nenadoma ga je ustavil mož, ki je bil visoke, močne rasti, skoro črnih lic in na glavi je nosil kučmo. Tomaž se je zdrznil. Mož pa je Tomaža prijel za roko ter ga brez besede zavlekel za seboj. Ko sta stala pred visoko skalo, je mož izpregovoril.

»Pojdi z menoj, pa glej, da se ne prestrašiš in da ne zbežiš!«

Vodil ga je nato skozi majhno odprtino po temnem podzemskem rovu. Kmalu se je jel ta rov širiti, širiti. Ko sta napravila še nekaj korakov, sta stala mahoma ob vhodu v visoko, bleščeče razsvetljeno votlino.

»Tukaj se stisni ob zid, glej in poslušaj!« je velel mož Tomažu, ki si kar dihati ni upal od samega strahu in prevzetja.

Stisnil se je Tomaž res k zidu in začuden blodil z očmi po votlini.

Sredi votline, na ogromnem parobku, ki je bil podoben mizi, je stal močan, velik, bradat mož. Nosil je irhaste hlače in polhovko na glavi. Za polhovko pa se je zibal vršič zimzelena. Tomaž je takoj uganil: to je bil kralj Matjaž!

Okrog njega je stalo več tisoč mož, ki so tudi nosili polhovke in zimzelen. Vsi so se ozrli v kralja, ko je ta izpregovoril:

»Bratje! Danes je kresni večer. Kakor vsako leto, tako se je tudi letos zbudila naša vojska, da pozve, kaj je novega. Ob enajstih sem

odposlal tri ovađuhe v dolino, da prinesejo novic. Vsak čas morajo biti tul!»

Med množico je šel za hip pridušen šepet. Kmalu pa je utihnil; zakaj iz sredine so se izmotali trije krepki možje in stopili pred kralja.

»Govorite!« je ukazal kralj. In prvi je poročal:

»Poslal si me v Podjuno. Kresovi gore na Peci, pri sv. Katarini, pri sv. Hemi, na Gori pri Dobrli vesi. Ob kresovih sede koroški fantje, dekleta in možje in pojo slovenske pesmi; tudi tisto pojo o kralju Matjažu. Kralj, Korošci v Podjuni te pričakujejo!«

Kralj je pokimal z glavo in namignil drugemu.

»Mene si poslal, kralj, pred Celovec. Mesto je zavito v strah in zavist. V Medgorju gori samo en kres, pa je velik in sega visoko pod nebo. Od njega pada žar na Celovec in na zmaja. Ljudstvo pa ugiblje, kdaj zamahne velikan po ostudnem zmaju. Kralj, Korošci pred Celovcem te želijo!«

Kralj je tiho pokimal in namignil tretjemu.

»Bil sem v Rožu. Karavanke so posejane s kresovi. Najlepša in največja pa gorita na Obirju in Jluhah. Tudi tam sedi ljudstvo ob kresovih, poje in si pripoveduje o časih, ko vstaneš, kralj, s svojo vojsko, prideš na dan in planeš v zmajevo gnezdo — v Celovcu. Kralj, Korošci v Rožu te kličejo!«

Kralj je zamahnil z desnico, da se je zamajal zimzelenov vršič za polhovko.

»Bratje! Koliko je vas Korošcev?«

Dvignilo se je nebroj pesti.

»Čuli ste, da nas vabijo naši bratje, da jih rešimo celovškega zmaja. Ukaz pa veli, da moramo čakati tako dolgo, dokler nas ne pokliče tista ptica, ki trikrat obleti goro Peco in zapoje našo vigred. Takrat šele se vzdigne vsa naša vojska in plane na dan. Takrat, bratje Korošci, pojdemo vsi z vami!«

»Vsi, vsi!« je zagrmelo iz vseh grl, da se je Tomaž strahoma pritisnil tesneje k steni.

»Čujte me! Do tistega časa pa velevam: vsi, ki ste Korošci v moji vojski, pojdite k svojim bratom, pripovedujte jim o kralju Matjažu, vzpodbujajte jih in jih pripravljajte za tisti dan, ko bomo celovškemu zmaju raztrgali strupene čeljusti! Odidite takoj v dolino; zakaj jutri, ko ne bo več plamenečih kresov, bo ljudstvo že povpraševalo po Matjaževi vojski. Ali ste me razumeli?«

»Smo!« so zaklicali Korošci. In pesti so padle na ročaje mečev.

»Kakor vsako leto obsorej, prisezite tudi letos, da se boste do zadnjega diha borili za svojo domovino!«

Šuma rok se je dvignila in zabobnelo je, da se je votlina stresla:

»Prisegamo tebi, kralj, in domovini!«

»Korošci, naprej!«

In odkorakali so Korošci trdih korakov mimo Tomaža, ki je stal nepremično kakor skala. Peli so pesem o izaru in o gmajnici in ljubem, dragem domu.

Ko je zapustil zadnji votlino, je na mah ugasnila bleščeča luč. Čulo se je še motno rožljanje mečev — in vse je spet utihnilo...

Tomažu so se jeli ježiti lasje. Ozrl se je in k sreči zapazil daleč za seboj svetlobo. Tipal je ob steni dalje, dalje in končno dospel do nekake odprtine. Stopil je pod milo nebo. Za gorami se je danilo in jutranji zvonovi so peli po dolini. Ozrl se je Tomaž okolo sebe. Luknje ni bilo več, tudi grmovja ne: Stal je na cesti, ki drži iz Rut v Podjuno.

Skoro tekel je Tomaž domov. Doma je ves truden legel in šele čez tri dni je povedal, kaj je bil videl in slišal...«

* * *

V vaškem zvoniku bije ravno ena ura. Otroci nimajo več časa, da bi izpraševali Mojco. Razlezejo se tihi po razredih, premišljajo in ugibajo, kje so tisti Matjaževi možje Korošci: ali jih je kaj v vasi, ali celo doma, ali je tudi učitelj, ki ve tako lepo pripovedovati o kralju Matjažu, mož iz Matjaževe vojske? — — —

Zvezdica za zvezdico ...

*Zvezdica za zvezdico
v noč se je prismehljala,
lučca pa za lučco je
iz hišic primigljala.*

*Ptičica za ptičico
je pesemco zapela,
sapica za sapico
uspavanko zavela.*

*In zvezdice in lučce so
temoto razsvetile
in pesemce uspavanke
tišino napolnile.*

*Vsa svetla zdaj je duša mi,
vsa kakor solnce jasna;
življenja polna, zdravja, rož,
v njej pesem vstaja glasna.*

Miroslav Kunčič.

VESELA DRUŽBA

JERNEJ POPOTNIK:

Žabe.

(Konec.)

ik mene je zavzdihnilo, zasoplo — dvoje prelestnih, bisernih lučc se je uprlo vame.

»Oh, Darček . . .«

»Kaj je, Janica?«

»Ali nič ne slišiš? Jaz že slišim . . . Tako lepo je . . .«

Prisluhnil sem.

»Žabe . . . kaj ne?«

Jana je poskočila pred menoj, stekla korak, dva, tri, obstala in me počakala, da sem jo došel.

»Žabice, da, Darče, žabice . . . žaaabice! . . .«

Posvetil je mesec, potrosil vse morje mrakovja od vzhoda do zahoda s svojimi čistimi, mameče belimi cvetovi, razsvetlil travnike pred nama, da so se v mehkem blesku zaiskrili kakor s srebrom oblitni v vsej svoji dolžini in širini med gozdovi v ozadju in potokom spredaj.

Vedno razločnejša je postajala pesem žab: »Rega, rega, rega, regal« —

Do pasu pogreznjena v visoko travo sva se bližala mlaki. Svet je bil tu močvirnat, prst rumena, z vodo preplavljena, da se je nama udiral pod nogami na mehkih tleh.

Prijel sem Jano za roko. »Glej, da mi ne padeš, otrok . . . tako epolska so tu tla . . .«

Sladko se mi je zasmejala.

»Eh, kaj — saj sva blizu žab . . . prav nič se ne bojim . . .«

Iz mlake, že prav tik pred nama, pa se je razlegalo čim lepše: »Rega, rega, rega, regal«

Vmes pa je pritiskal kratki: »Kvak, kvak, kvak!« —

Jana je vzkliknila: »Sva že tu, hvala Bogu! — Pogled tam-le imam jaz svoje ležišče . . .«

Desni breg mlake je bil nekoliko višji od levega in je imel še to prednost, da je bil popolnoma suh. Tja sva krenila; Jana je zavriskala in legla na mehka, z mahom porasla tla. Okrog in okrog se je bohotilo trsje in bičje, pred nama spodaj pa se je lesketala v svetli mesečini mlaka.

»To je moj prostor, Darče! Tukaj najrajša ležim in poslušam žabji koncert . . . Zadnjič nekoč sem pri tem zadremala in zaspala in prišla šele zjutraj domov. In — ne moreš si predstavljati — —«

»Kaj je bilo?«

»Doma so mislili, da so me cigani ukradli in odnesli s seboj, in zato vso noč niso mogli zaspati . . . Ko sem jim pa povedala, kaj se mi je pripetilo — no, potem je bilo pa vse zopet dobro . . . Tako, Darko — zdaj pa poslušajva žabice!«

Ležeč na mahu med bičjem in ločjem, sva se zagledala podse v mlako. Regljanje, prihajajoče iz blatne, rumenkaste vode, se je zdaj večalo, zdaj pojemalo, zdaj za hip popolnoma potihnilo, potem pa vnovič izbruhnilo z vso silo in se mešalo z glasovi ponočnih ptic, ki so vzprhutavale nad močvirjem in izginjale v noč.

Jana se je nasmehnila.

»Tukaj bi ostala, Darko, in nikamor bi ne šla . . . Kako krasna noč! Glej, tista bleščeča zvezda na nebu — ravno nad nama je, ravno nad mlako . . .«

»To pomeni srečo . . . srečna bova še v življenju, Janica . . .«

Kakor opojena od najslajših sanj je vztrepetala: »Srečna, Darček, srečna! . . .«

»Zmerom srečna, Janica . . .«

Vzkliknila je: »Joj, zadremati se mi hoče! — Prepevajte, žabice, da ne zaspim! — — Darko, ali si tudi ti kaj truden?«

»Tudi!«

»Čakaj! Da ne zaspiva, ti bom povedala lepo pravljico, ki sem jo slišala od babice . . . Poslušajš?«

»Pripoveduj, Jana!«

»Živel je nekoč kralj, ki je imel dva sina; enega je presrčno ljubil, za drugega pa ni maral in se ga je celo sramoval, ker je bil velik siromak — bil je namreč grbast, in če si mu pogledal v obraz, si se takoj spomnil na opico. Hudo je bilo zaradi tega drugemu sinu — Peregrin mu je bilo ime — in noč in dan je prejokal v svoji sobi. Zaničevanje vsega dvora, posebno pa še lastnega očeta, ga je peklo v dno srca. Kjerkoli se je prikazal s svojo grbo, s svojim opičjim obrazom — povsod ga je pozdravil gromovit smeh, so padale nanj porogljive besede kakor toča v nevihti. Ni mu bilo več obstanka na dvoru. Sklene torej, da odide v daljni svet, kam daleč, daleč v tak kraj, kjer ni več teh hudobnih ljudi. Sklenjeno — storjeno. Lepega jutra si poveže culo in se odpravi na pot. Roma, roma, neprestano skozi gozdove in goščave, preko poljan in ravnin, čez hribe in doline

in tako priroma slednjič po dolgih mesecih potovanja do velike vode — do širnega jezera, iz katerega se je dvigal na sredi svetel kristalen grad. Peregrin sede k jezeru, občuduje grad, in . . . Kaj pa je to? Ali se mu sanja, ali je resnica? Vse jezero je nenadoma oživel od živali tako velikih, čudnih in strašnih, kakor jih Peregrin še v sanjah nikoli ni videl: zamahovale so s košatimi repi, sikale z dolgimi jeziki iz valovja in se oglašale z glasovi, ki so bili še najbolj podobni prašičjemu kruljenju, pomešanemu s pasjim cviljenjem. »Najbrž zmajil!« je preudaril Peregrin in se čudil, kako spretno so se vse te strašne živali sukale okrog gradu in tolkle z repi po svetlih oknih. Tistikrat se je grad hipoma močno zamajal, odprla so se široka vrata in čez jezero je švignil čoln, v čolnu pa je stala z vihrajočimi zlatimi lasmi mladenka, svetla in lepa kakor samo pomladansko solnce. Peregrinu je postalo tesno pri srcu; videl je, kako so se za čolnom besno pognali vsi zmaji, kolikor jih je bilo v jezeru, slišal, kako so lopotali z režečimi rumenimi čeljustmi in cmokali z jeziki, zbal se je za krasno mladenko in je zakričal na bregu od strahu in bolesti. Tudi ona ga je zapazila iz čolna in se mu je nasmehnila, in . . .«

»Ali se ti dremlje, Janica? — In —?«

». . . Peregrin — — ah, Darček . . .«

Jana se je nasmehnila v sanjah in zaspala.

Nedolgo — in tudi meni so legle trepalnice na oči in regljanje žab v mlaki me je zazibalo v najslajše spanje.

Svetlo jutro je zaplamtelo pred nama, ko sva se prebudila iz spanja. V mlaki je bilo vse mirno, vse tiho, nobenega petja več; žabe so spale.

»Joj, prespala sva noč ob žabah . . . Solnce, solnček!«

Planila sva pokonci, spočita, od solнца oblita, na tek pripravljena.

»Solnček, solnček prekrasni!«

Jana je dvignila roke, si popravila lase na glavi in v solncu se je svetila pred menoj kakor zlata kraljičica.

Pa že sva tekla preko polja, preko rosnih travnikov, preko cvetočih livad — proti vasi.

Spotoma sem jo vprašal: »A tvoja pravljica, Jana? Kaj je bilo s Peregrinom?«

»Rešil je ono mladenko iz čolna — zakleto kraljičico, da je niso ugonobili zmaji. Dala mu je prstan, s tem prstanom na roki se je okopal v jezeru in ko je prišel iz jezera, je bil lep in mlad kakor nihče

drugi v tisti deželi. Vrnil se je k očetu in vse je bilo zopet dobro in je kraljeval potem s svojo kraljičico srečno do konca dni...«

»Lepa pravljica!... Tudi midva, Janica, se vračava od žab... Glej, že vidim našo hišo... naš grad... Jaz sem kraljič in —«

»— jaz sem kraljičica, Darko, hihhi!« —

Kakor dvoje mladih jelenov sva pritekla domov v vas, obstala pod šumečo lipo in od solnca obžarjena lica so se nama svetila kakor jutranja zarja.

NANDE VIGELE:

Dete čeblja.

mamica, rad bi bil labod, ki plava dan na dan po ribniku!

Tako tiho in veličastno kroži od brega k bregu, da se ponosnemu vsi umikajo, kakor bi bil njih kralj. Ko iztegne svoj vitki vrat, da se pogleda na dnu vode, se mu namrši perje, družice pa se mu preplašene umikajo.

Mamica, hotel bi biti labod tam v ribniku in prisluškovati srebrnim valčkom ter potapljati glavo na dno ribnika, iskati dragocenih biserov in obiskovati povodnega moža v njegovih kristalnih gradovih.

In ko bi bil lačen, mamica, bi priplaval k bregu in ti bi me nakrmila. Jemal bi samo iz tvojih rok kakor oni kraljevič, ki je bil začaran v laboda in ga je krmila najkrasnejša kraljična na zemlji.

Hotel bi biti oni začarani kraljevič, mamica, in samo k tebi bi prihajal, da bi me krmila. Položil bi glavo v tvoje naročje, a ti bi me gladila, mamica, samo ti, in pravila bi mi o svojem sinku. Ne bi pa vedela, da sem jaz tvoje dete.

In če bi se igral moj bratec z žogo ob ribniku tako, da bi mu padla v vodo in bi on začel plakati, bi jo jaz zopet zrinil k bregu, da bi jo mogel doseči moj bratec. On me ne bi poznal in bi rekel: »Kako dober je labod!« In nič bi ne vedel, da sem njegov bratec.

Ko pa bi se zmračilo, da bi si tudi vitki topoli ob ribniku že začeli ogrinjati črno haljino, bi priplaval na breg. Ti bi prišla, mamica, me vzela v naročje in postal bi zopet tvoj otrok. Odnese bi me v posteljo in skupaj bi molila večerno molitev...

Večerna.

Zvezdica pokojno sije,
blago luč na zemljo lije,
detece — pst! — sladko spančka . . .
Ali sančka?

Zvesto čuje mamica,
detecu pa je lepó:
v ličecu se mu ljubó
dolbe rdeča jamica . . .

Leon Poljak.

Junaška.

Hajdi, bratec, brat in sestra,
vsi možjé in vse žené;
družba nam sicer je pestra,
eno bije v nas srce!

Roko v roko, glavo h glavi
in pogum zaveznik naš,
ljubi svoji očetnjavi
daj, kar moreš, kar imaš!

In oči hite v daljavo,
koder dan bodoči spi,
saj živi le, kar je pravo,
domovina naj živi!

Modest.

Kresna noč.

Na nebu zvezde se prižigajo,
med travico kresnice švigajo.

Na trati vile plešejo svoj ples,
in zvezdice jih gledajo z nebes.

Otroci za kresnicami hite,
veseli svetle lučke si love.

Po gorah vseh kresovi plamene,
Vesele pesmi pod nebo done.

V zelenem gozdu praprot giblje se,
v opojnih kresnih sanjah ziblje se.

Skrivnostno, tiho bliža se polnoč,
prelestne sanje sniva kresna noč.

Ioanka Kalinova.

KAREL EWALD:

Pripovedka o dvonožcu.

Prosto priredil in z risbami opremil *Dragotin Humek*.

9. PO DELU UŽITEK.

apolnil je dvonožec ono poslopje, ki ga je postavil poleg hiše in hlevov, z vsem, kar je priraslo in obrodilo na preoranju. In ko je bila končana žetev, je pričel z delom za bodoče leto.

Preoral je novo polje. Poleg tistega je pripravil še eno. Posejal je oboje. Naslednje leto je skrčil

kos gozda in obdelal zemljo.

V teku let je bila obdelana in obsejana vsa poljana, ki jo je pregledal dvonožec od hiše na gričku.

Ob domovju je sadil sadno drevje in zelenjavo in vse, kar mu je bilo v prid. Široko so se raztezale po dolini njive. Vse ravne so bile in obsejane s travo in z žitom. Strogo je nadziral dvonožec svojo posest. Brez usmiljenja bi kaznoval onega, ki bi mu podiral ograje in kradel pridelek.

Bil je dvonožec res svoj na svojem. Nihče se mu ni upiral. Čreda se je vsebolj množila. Divje živali so se poskrile, če se je le izdaleka pokazal dvonožec ali kdo iz njega družine.

Skrite v gozdnem zatišju so se pa živali često pogovarjale o nekdanjih dneh. Lep je bil pomenek o časih, ko so bile še same svoje in jih še ni gnjavil strah gospodarja dvonožca. In še je časih zažarelo v njih upanje, da se povrne stara zlata doba.

„Kamenje luča za ubogo ptico, ki si upa pobrati zrnce na njegovi njivi,“ je tožil vrabec.

„Včeraj me je pregnal z oreha na svojem vrtu,“ je nadaljevala verica.

„S strelico mi je ranil perut, ko sem mu hotel ugrabiti jagnje,“ je pravil orel.

„In mene je sploh pregnal iz gozda,“ se je hudoval volk. „Pravi, da je vsa divjačina njegova, in da bo mene in mojo deco pogonil do konca sveta.“

„Gotovo bo jutri trdil, da so vsi travniki njegovi,“ je pritegoval jelen. „Rad bi znal, kod naj se pasem!“

Ob mejo so se pa stiskali vražji stric in mak in zvončnica. Prav pred plotom se je naselila kopriva, vsa jezna in pekoča.

„Tudi nam ni dobro,“ je pravil vražji stric. „Prepodil nas je in ugrabil naš dom. Potikamo se tu ob meji. Bedasta trava se pa sama preteza po travniku. A še tu za mejo nismo varni. Če se mu zahoče, nas poseka ali izruje brez usmiljenja.“

„Moje sestrice je posadil na vrt,“ je pripomnila vijolica.

„Tudi mojih bratov je nekaj tam,“ se je jezil mak. „A to ni svoboda.“

„Zbodi ga, zbodi!“ je prigovarjal velikan hrast osatu.

„Saj sem ga, pa me je namahal s palico,“ je odvrnil osat.

„Obžgi ga!“ je še nasvetoval hrast koprivi.

„Poizkusila sem, pa se mi ni obneslo bolje.“

Preko žitnih valov je pa zašušljalo v pritajenem smehu: „Mi pa, mi! Naš je sedaj svet. Dobri smo in koristni. Vi vsi ste pa ničvreden plevel.“

„Preslabi smo, preslabi,“ je vzdihnila zvončnica. „Vi drevesni velikani bi se pa že lahko zvalili na to zalego in jo pomandrali.“

„Ni, da bi se kar tako zvalil,“ se je branil hrast. „Čemu nam je kralj tu v gozdu? Kje je lev?“

„Kje, kje! Kdo ve, kje je!“ so kričali vsi vprek.

Leva pa res ni hotelo biti.

Na vrtu je sedel pod jablano dvonožec z družino. Gledal je po žitnem polju. Še se je ozrl na jablano, ki je bila vsa polna zlatega sadu. Eden izmed sinov je pravkar prinesel iz jezera dve veliki ribi. Drugi je bil odšel na lov. Pravkar je veselo zaklical z gozdnega porobka. Preko pleč mu je visel srnjak.

Tretji sin je delal nov plug. Pravil je, da bo mnogo boljši od prejšnjega. Hčere so kuhale in mlele žito. Vsi so imeli opravka.

„Srečni smo,“ se je oglasil dvonožec in je pogledal ženo. Vse raste in rodi. Najini otroci bodo živeli bolje nego sva midva. In njih nasledniki še bolje. Velika bo naša družina in močna.“

„Res,“ je potrdila dvonožka. „Če bodo kdaj vrabci stradali, jim nasipljem zrnja.“

„Natrosi, saj ga imamo! Prav privoščim nevšečnim razgrajajem malo priboljška. Res niso mnogo prida, a ko zjutraj vstajam, me njih cvrčanje veseli.“

IVAN MATIČIČ:

Ob Soči.

poletju 1915. so se pričele na Doberdobski planoti prve bitke. Naš slovenski bataljon je stal na braniku na gori onostran Sv. Lucije, a ker tam takrat ni bilo hudih bojev, so nas vzeli iz bojne črte in poslali na pomoč utrujenim četam na Doberdobski planoti.

Šli smo dol skozi Modrejče, kjer se je držalo le še nekaj prebivalcev, ki so nas preplašeni gledali, meneč, da se že umikamo pred laško vojsko. Toda pomirili smo jih in potolažili, rekoč, da ni nevarnosti, ker so nas nadomestili drugi za toliko časa, da se zopet vrnemo. V Sv. Luciji so bili doma tedaj še vsi prebivalci, a vsak dan so bili pripravljene na beg. V Čepovanu smo ostali en dan in rinili težke topove v strme klance na Lokve, ker je primanjkovalo topničarjem konj. V tistih dneh je bila lakota; niso nam mogli nekaj tednov dovažati živeža, ker je Italijan razrušil železniško progo blizu Sv. Lucije. Vojaštvo je jemalo živež prebivalstvu, ki je stradalo še bolj kot mi. Toda vso šibo lakote je prenašalo ubogo ljudstvo potrpežljivo in vdano.

»Nate, fantje, in jejte! Mi že prebijemo, vi pa greste v težke boje in v smrt! Ah, kaj bo, če omagate v boju, kdo nas bo varoval pred krutim sovragom!« Tako so vzdihovali domačini s solznimi očmi in nam ponujali krompirja in koruznega kruha. Čepovan je bila tedaj

lepa vas v podnožju Trnovskega gozda, a pozneje so jo dosegle laške granate.

Lokve ležijo med travniki in poljem na divnolepi, visoki planoti, obdani okrog in okrog od bogatega Trnovskega gozda, ki pa je bil tedaj, žal, avstrijska državna last, cesarski gozd, danes je pa seveda laška lastnina, kjer neprestano in neusmiljeno poje laška sekira že skoro tri leta. Tamošnji domačini že prej niso imeli mnogo haska od tega gozdnega bogastva, le kar so si napravili iz njega drv, a še to so morali večinoma ukrasti; danes pa bodo imeli od njega še manj, ker od laške požrešnosti ni pričakovati nič drugega kot kup pepela ...

V Lokve smo prišli v mraku. Za vasjo smo počivali in si kuhali črno kavo za večerjo. A prišli so domačini do nas in so nam prinesli krompirja.

»Vzemite, fantje, saj ste lačni! Vse, kar imamo, vam damo, saj tako redkokdaj še vidimo slovenske fante. Nate, vzemite in jejte! Oj, tam za Doberdobom razsaja groza in smrt, in Bog ve, če se še vidimo kdaj!«

Pojedli smo vsak nekaj krompirjev, popili kavo in vstali. Pred odhodom smo zapeli še »Od Urala do Triglava« domačinom v zahvalo.

Vso noč smo blodili po temnem in širnem Trnovskem gozdu. Neštetokrat smo izgrešili smer in zašli v divjo goščavo. Visoke, debele smreke so stale neme druga ob drugi in se nam zdele podobne silnim orjakom, ki stojijo na straži pred krutim sovragom. Le ko je švignil odsev žarometa tam daleč od Soče čez vrhove tega smrečja, smo razločevali bolj jasno obrise debel, porobkov in grmovja. Ob jutranji zarji smo prišli na rob gozda in se spustili po strmem bregu navzdol v Šempas.

Ljudje so ravno vstali in ponudili so nam lepih, debelih črešenj, ki so tisto leto bogato obrodile v Vipavski dolini. V vrtovih in na polju so se šibile rdeče veje, polne sladkega sadu.

»Obirajte, fantje, kolikor vam drago! Vse vam damo, saj ste naši, Slovenci, ki vas tako pogrešamo v teh bridkih dneh.« Tako so nas gostili prijazni in dobri Šempasci.

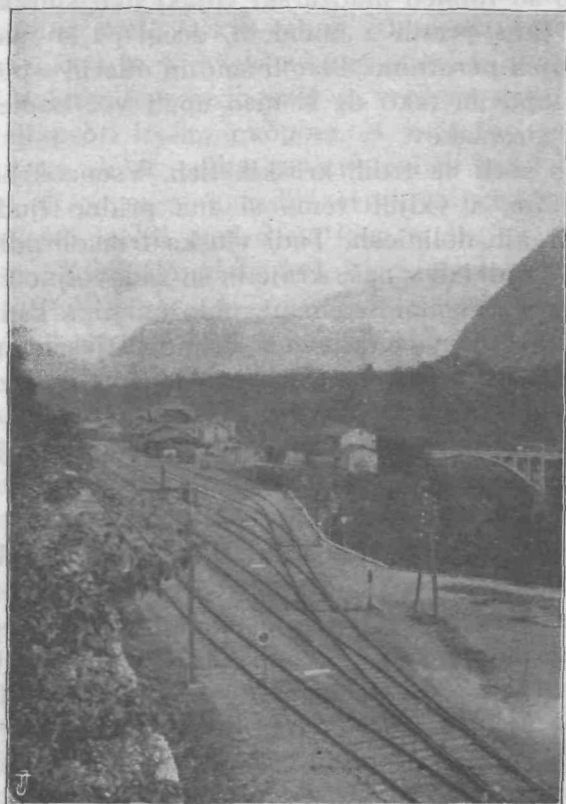
Teden dni smo živeli med njimi, jih bodrili in z njimi delili tiste žalostne in lačne dni. Okolica Šempasa je jako lepa in rodovitna. Od sadja, posebno od črešenj in smokev, imajo prebivalci mnogo za služka.

Tam od Doberdoba je še huje zagrmelo in zablesnelo, in mi smo odšli iz Šempasa skozi Volčjo drago, zadnjo železniško postajo pred

Gorico, kjer smo zavili na levo po divni vinski dolini na Renče in dalje po strmi vijugasti cesti navzgor na visoko in trdo kraško planoto.

Vso pot smo srečavali begunce s škripajočimi vozmi, obloženimi s pohištvom, živežem, perutnino in z malimi otroki; starejši otroci,

Kolodvor pri Sv. Luciji

dekleta, matere in starčki so šli za vozovi z žalostnimi, objokanimi obrazi; med njimi pa je mukala živina, cvilili so prašiči in lajali psi. Vsi so bežali pred požrešnim sovražnikom. Bili so to zadnji izgnanci iz skrajnih vasi ob bojišču. Bridko smo se pogledavali ob srečavanju in si klicali »srečno pot!« z glasom, polnim trpkega sočutja.

»Naš dom je v plamenu, fantje! Pojdite in branite, da se ne razširi to gorje še naprej po naši deželi! Bog z vami!«

Tako so nam klicali v svoji bolesti begunci-brezdomovinci in šli za neznanim smotrom v uboštvo in nadlogo, obdani z oblaki cestnega prahu...

V Opatjem selu smo se ustavili. Tu je bilo še mnogo prebivalcev doma, ki so jih pa brezčutno plenili in ustrahovali oholi madžarski in nemški vojaki. Takoj, ko smo prišli v vas, smo videli žalosten prizor. Pred neko hišo so rohneli madžarski vojaki nad starčkom in ženico, ju zmerjali in jima pretili z bodalom, drugi pa so plenili v hiši in okrog hiše pobijali perutnino. Planili smo in udarili s puškinimi kopiti po nesramnih lopovih, tako da si niso upali več nadlegovati ubogih in preplašenih siromakov.

Opatje selo stoji na trdih kraških tleh. Vsenaokrog se vidi golo skalovje in brinje, a vkljub temu si zna pridno ljudstvo pridelati živeža po preoranih dolinicah. Tudi vinska trta obrodi kraški teran, ki so ga poprej prodajali v naše kraje in so zadovoljno živeli na svojih trdnih domovih z ravnimi strehami, obloženimi s kamenjem zaradi silne burje, ki razsaja na Krasu in v Primorju jeseni in pozimi tako močno, da preobrača vozove na cesti. Tudi zvoniki so nizki zaradi burje, a jako trdni.

Opatje selo je bilo tedaj še lepo in snažno, nekaj mesecev pozneje so pričele treskati vanje laške granate, a čez leto dni so besneli okrog njega srditi boji, ki so ga porušili do tal.

Ko je nastopila noč, smo odšli navzdol v kotlino skozi Devetake in se vzpenjali navzgor na Doberdobsko planoto, ki jo je tedaj obkrožala bojna črta. Proti jutru smo obstali tik za vasjo Doberdob, se poskrili po grmovju in zadremali. Čez dan pa nas je gnala radovednost v mrtvo vas, ki so jo že načele laške granate. Le še kak preplašen obraz je pokukal izza priprtih vrat in ni hotel verjeti, da bo treba res ostaviti preljubi dom in ga prepustiti strašnim vihram. Tiho je bilo v vasi kot v grobu, mrtve so samevale hiše in čakale razdejanja. Lep je bil Doberdob in snažen še tedaj, polje mnogo bolj rodovitno kot v Opatjem selu, ker je že bliže morja in se svet spušča v rodovitno Furlansko ravnino. Doberdob je še zavedna slovenska vas, naprej doli v ravnini pa je naš jezik že skoro zamrl. In tu ob obronku kraške planote, ravno ob naši pravi narodni meji, je šla tedaj bojna črta. Italijan je imel takrat že odrešene vse svoje brate, a požrešnost ga je gnala naprej v našo slovensko zemljo.

Naslednjo noč, ko smo se plazili naprej skozi vas v bojne jarke, da zamenimo truden češki bataljon, ki je bil že potreben odmora, je razsajala huda nevihta. Mi smo bili le do kože mokri, hujšega ni bilo,

7 češke oddelke pa je trikrat treščila strela na cesti za vasjo, kjer se je zgrudilo 6 mrtvih in 46 onesveščenih. In pozneje smo bili še neštetokrat prepričani, da v poletnih nočeh na Krasu jako pogostokrat švigajo bliski in treskajo strele, čez dan pa pali neznosna vročina.

Kadar ni bilo sovražnih napadov, smo kukali iz bojnih jarkov na širo Furlansko ravnino, iz katere so se blestele v solncu bele vasi: Selca, Vermeljan, Ronki, Zagrada. A izza teh mirnih vasic so zevala v nas brezštevilna žrela laških topov, ki so ob danem trenutku zarjovela vsa naenkrat in bljuvala na nas ogenj in smrt. In iz mirnega grmičevja, iz dolinic, iz mrtvih vasi so vreli na dan skriti roji laških krdel in drveli proti našim okopom. A navadno so bežali nazaj s krvavimi glavami ali se težko ranjeni zvijali pred našimi okopi in prosili milosti ali pa so se zgrudili mrtvi, še preden so dosegli naše jarke. — Najlepši je bil pogled na levo stran, na mirno Jadransko morje in pa na Tržič (Monfalcone), kjer je bila velika ladjedelnica.

Ko smo bili utrujeni, so nas zamenili drugi, da smo zadaj v dolinicah in v grmičevju počivali nekoliko dni, nato pa odšli zopet na drugo stran planote skozi Št. Martin, kjer so bili boji ljutejši in je bilo nevarno, da sovražnik ne prodre. Tako smo se potikali po tej vroči in trdi Doberdobski planoti več mesecev. Domačina ni bilo seveda že davno nobenega več. V Št. Martinu, ki leži na skrajnem zapadu planote, smo brskali v razbiti hiši po razmetanih knjigah in našli vse polno abecednikov in šolskih zvezkov, ki pa so bili vsi laški. Bila je tu najbrže šola. V Cotičih in v Poljanah, ki so komaj slabo uro desno in levo od Št. Martina, smo pa našli le slovenske knjige in abecednike.

Vse noči nas je pralo silno neurje, a poleg tega so črpali naše moči neprestani laški napadi, ki so se stopnjevali že koncem julija do najljutejših bitk. Najbesneje so divjali na gori Sv. Mihaela, kjer se je marsikaterega polastila blaznost. Neznosna vročina, neugasna žeja, mrliški smrad in večni naskoki — vse to je razjedalo živčevje. Neki mlad fant na našem levem krilu je splezal na okop in pričel igrati na orgelce. Ko so ga zapazili Lah, se je usul nanj dež svinčenk, a ga ni zadela nobena. Naši so ga potegnili nazaj v jarek, a fant je rekel, da si je hotel malo razvedriti bolno glavo. Nekemu častniku so zavreli možgani, ko je videl vse svoje tovariše mrtve in razsekane. Planil je na okop in pričel žugati in strašno proklinjati Lahe in njihovega kralja; razgalil si je prsi in klical Lahom, da naj pridejo bliže, če imajo pogum. A niso prišli bliže, temveč le od daleč so streljali nanj kot besni, dokler ga niso potegnili naši nazaj in ga trdo zvezali.

Ko smo bili popolnoma izčrpani, smo odšli v Mirensko dolino, kjer so zamašili naše široke vrzeli s svežo četo, ki je prišla iz Ljubljane.

Miren je dolg in lep slovenski trg. Bil je domalega prazen in mrtev, a ne še poškodovan. Od Mirna je uro hodá do Gorice. Ko smo se nekoliko odpočili in naspali, nas je nekatere gnala radovednost in mahnilo smo jo po lepi ravni cesti v Gorico. Tedaj je bila skoro popolnoma slovenska, ker Lahi so zbežali v Italijo in v Avstrijo, Slovenci pa so pogumno vztrajali na svojih domovih, čeravno so bili že močno obstreljevani. V trgovini, v gostilnici, na ulici, na trgu: povsod je zvenela le lepa slovenska govorica. Četudi so bili težki dnevi, so hodili slovenski Goričani po mestu pokonci vzravnani, ker so bili prosti pritepenih italijanskih someščanov. Bolje je biti prost in svoboden na svojem domu, četudi v pomanjkanju in smrtni nevarnosti, kot pa zaničevan suženj v robstvu tujega gospodarstva...

Mesto je bilo mrtvo, ker ni bilo okoličanov. Odrezani so bili naši Brici, ki so prej vedno donašali na goriški trg svoje sadje; imel jih je že v krempljih Italijan. Kako smo si želeli naprej čez Oslavje v Brda k svojim zaslužnjenim bratom, v Medano, Kožbano, Cerovo, vse tja do Idrijce, kot nekdanj ob manevrih, ko smo posedali z domačini okrog ognjišč in se pomenkovali o težkih časih, ki še morda zadenejo Brda.

Danes imajo Brici zopet prosto pot v Gorico, ker ta je tudi zaslužnjena kot tudi ves Kras. Vse je zaslužnjeno danes, vsi ti nešteti kraji. Prebivalci trpijo poleg suženjstva še lakoto in pomanjkanje, ker nimajo zaslužka, ne dela. Poprej so prodajali svoje sadne in vinske pridelke večinoma na Kranjsko, in še celo v Rusijo so romale goriške črešnje in smokve. Danes pa gnije vse to prebivalcem doma in jim dela žalostne skrbi.

Že davno so trepetali naši bratje ob Soči in ob morju, kadar jih je mučila mračna slutnja, da še morda kdaj Italijan zasede njihove domove, ker predobro so ga poznali, kako je grd in hudoben. A njihov strah ni bil prazen. Kot lačni volkovi so se prignali požrešni laški tolovaji nad naše ovčice, nad naše krotko ljudstvo in mu pričeli dreti kožo z živega telesa. Kradejo mu živež od ust, plenijo imetje in mu požigajo domove.

Tako bo trajalo morda še več let. A ko vzklije naš cvet, ko odrastejo naši mladi Sokoliči in pomnožijo jeklene naše čete, tedaj bodo zatulili ti požrešni volkovi, povesili rep in bežali čez Sočo tja daleč v svojo laško deželo...

JANKO LEŠNIK:

Za domovino!

Gledališki prizor.¹

Dejanje se vrši v šolski sobi pred poukom.

O se be: *Slavko, Vladko, Zmagoslav*, učenci; *Mila, Slava, Zora, Tinka*, učenke.

Slavko: Zdravo, Vladko! Tudi že tukaj?

Vladko: V šoli sem prav rad, učenje je moje najljubše opravilo, zakaj kar si z ukom pridobim, si za srečo življenja oskrbim.

Slavko: Prav praviš, saj se tudi stara pesem glasi: »Prebrisanе glave in pridne roké so boljše bogastvo ko zlate goré.«

Vladko: Ali se še spominjaš, kaj je nama rekel oni dan Brckov Matija, ko sva se razgovarjala o zgodovini slovenski? Rekel je: »Kaj le toliko brbrata o starih Slovencih; jaz o vsem tem nič ne vem, pa se mi zaradi tega ne godi slabo.«

Slavko: Jaz spoštujem starega Brckovega Matijo, saj je pošten in delaven mož. Da pa ne umeva in ne zna ceniti naukov ljudske šole, mu ne zamerim, ker ni imel prilike se dosti učiti. V mladosti so mu umrli roditelji, zato je bil v varstvu tujih ljudi, ki so gledali le na to, da jim je ubogi Matijčé dosti delal. Prav malo je uboga sirota zahajala v šolo, zato je prilezel komaj do drugega razreda; tako mi je pravil moj dobri rajni oče. — Ko bi bili Slovenci sami Brckovi Matije, bi bili vsi mi še danes sužnji tujim narodom Nemcem, Italijanom in Madžarom. Godilo bi se vsem nam še huje, kakor se godi našim bratom in sestram na Koroškem in Goriškem.

Vladko: Kakor ni žita brez plevela, rože ne brez trnja, tako tudi Jugosloveni niso brez slabih ljudi. A število teh pride malo v poštev pri milijonih junaških, marljivih in bistrournih Jugoslovenov.

Slavko: Kakor skrbni in delavni gospodar očisti njivo vsega plevela, tako bomo mi mladi Jugosloveni gledali na to, da med nami ne bo ljudi, ki bi delali nečast svoji domovini.

Vladko: Hvaležni bodimo našim prednikom, da niso omagali; ponosni smo lahko nanje, ker so bili tako vztrajni v boju za narodne pravice!

Slavko: Dosti truda in boja so morali prebiti naši predniki, da niso popolnoma podlegli tujim narodom. Z občudovanjem zremo v

¹ Uprizorjen na šolskem odru na Vurbergu Vidovega dne 1921.

njihovo preteklost, ko čitamo v zgodovinskih knjigah, kaj vse so morali pretrpeti Slovani, samo da so si ohranili slovensko ime in slovenski jezik.

Vladko: Ne kruta in mogočna turška sila, pa tudi pohlepna in predrzna nemška moč nista mogli uničiti junaškega jugoslovenskega naroda.

(Medtem vstopijo Mila, Slava, Zora, Tinka in Zmagoslav.)

Slavko: O ti nad tisoč let bedna, ti tepena, nesrečna, teptana, s težkim križem obložena, bičana in zaničevana naša mila domovina!

Mila: A vendar zdaj slovanski rod na zemlji svoji je gospod!

Slava: To nam je prerokoval blagi rodoljub — pesnik Simon Gregorčič.

Zora: Večkrat mi pridejo na spomin besede v Gregorčičevih poezijah:

Ne bo nas več tujčin teptal,
ne tlačil nas krvavo.
Naš rod bo tu gospodoval,
naš jezik, naše pravo.
Pod streho našo tuji rod
nam gost naj bo — a ne gospod.
Mi tu smo gospodarjil

Mila: Oh, kako bi plakal naš pokojni rodoljub pesnik Gregorčič, ko bi prišel zopet med nas Slovence. Videl bi, da njegovi ožji rojaki — sorodniki tam na Goriškem trpijo nasilje italijanske vlade. Njegov dom je v neodrešeni domovini slovenski.

Zora: Komur srce še ni čisto popačeno, ga mora boleti, ko sliši, kaj morajo trpeti naši bratje na Koroškem in Primorskem.

Slavko: Sosedov Janko nam večkrat čita iz časopisov, kako Italijani na Primorskem in koroški Nemci plenijo pri slovenskih kmetih, preganjajo jih z veseličnih prostorov, če se po slovenski navadi zabavajo; požigajo hiše zavednih Slovencev, pretepajo in zapirajo slovenske može in mladeniče. Nemški in italijanski učitelji mučijo ubogo slovensko deco, če hoče v materinskem jeziku govoriti. Slovenske duhovnike, učitelje in druge narodne voditelje preganjajo z rodne zemlje slovenske. Slovenskim volilcem na Primorskem so branili, da bi volili svojega poslanca v državno skupščino italijansko. Kratko rečeno: Naši neodrešeni bratje na Primorskem in Koroškem so najnesrečnejši ljudje na svetu!

Zora: Tudi oni postanejo svobodni gospodarji na svoji zemlji.

Vsi: Na to prisega vsa jugoslovenska mladina.

Zora: Zdaj si pa še eno zapojmo o neodrešeni domovini! (Pojo pesem »Klic Sokolov«: Čujte pesem od Jadrana, pesem žalosti, gorja, čujte ono s Korotana, pesem bratov in sestral! Rodna gruda je tepšana, bratje v robstvu nam ječel! Kdaj bo sužnost njih končana, kdaj končano njih gorje? Bratje, sestre, vsi na delo, ljúbav zdaj naj govori! Hrabro naših vrst krdelo brate naj osvobodi!)

Mila: Kdo izmed vas mi ve povedati, kako je bilo mogoče, da so Jugosloveni tako dolgo trpeli pod vlado tujih narodov in jih tuji narodi ne zlepa ne zgrda niso mogli pridobiti popolnoma zase?

Zora: To je tista občudovanja vredna slovenska samozavest! Ker so poznali svojo duševno in telesno krepkost, so upali, da pride čas rešitve. Narod je imel zaupanje do svojih blagih, požrtvovalnih narodnih voditeljev, ki so jih vodili v narodni obrambi. Iz obrambe je nastala končno osvoboditev. Branili so se zato, da so svojim potomcem priborili boljših časov.

Tinka: Pa vendar še dobimo ljudi, ki pravijo, da so imeli zlate čase, ko je tujec vladal nad nami.

Zora: To pravijo ljudje, ki niso zadovoljni s sedanjimi razmerami; to so oni, ki ne vedo, da so neurejene razmere — posebno draginja — posledica dolgotrajne svetovne vojne. Na teh posledicah druge države mnogo več trpe nego mi. To prehodno dobo izkoriščajo naši narodni izdajalci in hujskajo na upor. Ti narodni izdajalci so imeli za tuje vlade res dobre čase. Zatajili so jezik, se zapisali tujcu, kakor zapiše grešnik satanu svojo dušo. Združili so se z našimi narodnimi sovražniki in so njim pomagali tlačiti domači narod.

Mila: Ti ljudje so kakor poturice, to so oni, ki so jih vzgojili Turki iz slovenskih krščanskih mladeničev, da so pozneje pobijali svoje rojake — kristjane, lastne brate. Požigali so jim hiše, plenili imetje, trpinčili nedolžno ljudstvo.

Zmagoslav: Ravno tako so vzgajali Nemci, Madžari in Italijani iz slovenskih mladeničev in mož narodne izdajalce. To so ljudje, ki tu in tam še bivajo med nami in za sprejete Judeževe groše hujskajo proti naši domovini. A ta gadja zalega dobi smrtni udarec od nas jugoslovenske mladine.

Vsi: Živjo!

Zora: Zdaj si pa zapojmo še narodno himno! (Pojo »Bože pravde«.)

IVANKA KALINOVA:

Naše morje.

z dvojnega razloga naj vam opišem eno najljubkejših kopališč našega morja! V sladak spomin onim, ki so gledali naše svobodno morje v blaženih otroških letih. Ti ga itak ne bodo pozabili nikdar. Onim pa, ki morja ne poznajo v njegovi veličastni krasoti, naj te vrstice vsaj nekoliko povedo o njegovem veličju in naj budijo ljubezen, gorko ljubezen do tega morja, ki je naše le deloma, a mora postati naše popolnoma!

Baška! Na jugu naše bele Ljubljane — tam daleč, daleč za Krimom — leži otok Krk in na vzhodnem delu tega otoka prijazno morsko kopališče Baška. Kdor hoče iti na Baško in ima toplo jugoslovensko srce, ta že ob pripravi na to pot preboli bolest. Zakaj? Nekaj uric, in vlak bi te pripeljal preko Postojne in Št. Petra v Reko in odtod parnik na Baško. Ne more biti tako. Morali bi preko italijanske meje, zato rajši izberemo daljšo pot čez Karlovec. Kako veseli so nas gledali zavedni Baščani, ko so zvedeli, da nismo šli čez Reko. »Rajši bacite 10 lir v morje, nego da daste eno zaslužit Italijanul« mi je dejal zagorel mož, in izraz njegovih oči je pričal, da bi tudi sam tako storil. Vlak je vozil po gričeviti dolenski pokrajini mimo Novega mesta čez ljubko Belo Krajino. Nekaj posebno prikupljivega imajo ti kraji. Na desni in levi nas spremljajo rodovitni vinogradi, med katerimi so posejane lične zidanice. Na višjih gričih prijazno vabijo bele cerkvice. Med Semičem in Karlovcem je stari grad Ozalj. Na visoki skali se dviguje mogočna starinska stavba, spodaj pa teče Kolpa svojo pot proti Karlovcu. Karlovec je lepo mesto ob stočju Kolpe in Korane. Posebna prijetnost Karlovca je ta, da tam ne primanjkuje sence, ker je povsod dosti drevoredov. Lep je zlasti drevored, ki se razprostira ob prijaznem kopališču na Korani. Nekoliko po polnoči smo se odpeljali iz Karlovca proti Bakru. Vlak skoro do zadnjega kotička napolnjen že od Zagreba sem s potniki, večinoma seljaki.

Neprijazno mrmranje te sprejme, ko vstopiš v temni vlak. Nekdo zapali vžigalico in ti posveti pod nos. V tem ugodnem trenutku pa si srečno opazil, da ležijo nekateri potniki tudi čez dva sedeža. Najprej bolj rahlo, potem pa vedno manj nežno jih začneš vzpodbujati: »Molim, malo mjestal!« Oni, ki niso tako srečni, da bi imeli dva sedeža, ti kaj radi dajejo pogum: »Le porinite!« No, in slednjič sediš

manj ali bolj udobno tudi ti in vlak hiti in hrope v temno noč. Časih za minute obstoji v medli luči postajnih svetilnic.

Polagoma se je jelo daniti. Najprej so se pričeli jasneje črtati obrisi gorovja na nebu. Skoro da nisi vedel, kdaj so ugašale zvezde druga za drugo. Le posamezne so še gorele na nebu v blestečem žaru. Ne dolgo — in temna noč se je umaknila najkrasnejšemu jutru. Peljali smo se že naprej od Ogulina. Za čuda lepa se mi je zdela pokrajina okrog Delnic. Ime, ki nam zbuja bolest od žalostne smrti ministra Draškoviča. Visoke, temnozeleno smreke spremljajo železniško progo ob desni in levi, ne morda le kratek čas, ampak od postaje do postaje. Okna železniškega voza so bila odprta. Zrak je bil čist, jutranje svež, prepojen od zdravega duha prekrasnih smrek. In pozabil si na enakomerno hreščanje železniškega voza, in prsi so se širile v tem svežem zraku, ki je po prečuti noči tako blagodejno vplival na telo. Na vožnji preko teh lepih gozdov mi je pač tudi prijetno dela misel, da je vse to bogastvo naše, da ima naša ljuba domovina take zaklade. Ob takih mislih je naglo minil čas. Pogled mi je hitel čez lepo Liko, ki se je razprostirala daleč, daleč. Bolj smo se vozili proti Bakru, bolj so se kazali znaki pravega kraškega sveta. Gola skala in kamenje, le tu in tam malo skromnega zelenja.

Postaja Plase! Že doma so me opozorili znanci, da se tukaj pokaže morje. Komaj je vlak dobro potegnil s postaje, se nam je odprl ob levi strani proge prekrasen razgled. Pod nami je ležalo, še komaj zbujeno iz svojih sanj, naše morje. Obala je tu jako členovita in morje tvori vse polno malih zalivov. Tako blizu in vendar tako daleč so se svetile bele hiše Reke in Opatije. Vsi smo stali ob oknih, a zdelo se mi je, da je vkljub prekrasnemu pogledu ležala v vseh tajna bolest. Oh, ko bi nam oko smelo hiteti tja preko Reke in Opatije z zavestjo, da beli (srbski) orel razprostira svoja krila tudi čez ta lepi svet!

Slednjič smo se ustavili na Bakru. Zdaj nas je čakal najhujši del vožnje. Visoko nad morjem leži bakarska postaja. Do mesta Bakra ob pristanišču se pelješ lahko za drag denar po slabi cesti, ki je pokrita za ped visoko s prahom. Prideš pa lahko tudi po bližnjici. To je pot, ki se ti ne zdi ravno prehuda, ako si pripravljen za turistovsko partijo. Obe poti sem spoznala, prvo dol, drugo gor. In obakrat me je pograbila strupena jeza nad naše zavratne sosede, ki so nam vzeli naša lepa, ugodna pristanišča. No, prebili smo tudi to pot in se ukrcali na parnik »Nehaj«. In sedaj nas je sprejelo sinje morje, in utrujeni in izmučeni od dolgotrajne vožnje smo tako radi pripustili,

da nas je objel ves njegov sladki čar. Le toliko vetra je bilo, da je blažil že vroče solnčne žarke, sicer pa je bila gladina mirna in čudovito krasna, ko se je le lažno gibala v zlatem solnčnem soju. Parnik se je ustavil po 10 minutah vožnje v Kraljevici. Tu smo videli našo veliko vojno ladjo »Jugosloven Prvi«. Za Kraljevico je prišla Cirkvenica, potem Selce; lepa, prijazna kopališča. Potniki so zapuščali parnik, drugi so vstopali; mahanje belih robcev na parniku, na pristanišču. V daljavi so se belile bele jadrenice, tako lepe na modri, svetlikajoči se gladini. Nad blestečo gladino pa druge jadrenice, še lepše od prvih, beli galebi. Od Selc je rezal parnik dolgo pot do otoka Krka. »Koji potuje na Vrbnik! Molim karte!« se je čul po ladji enoličen glas, ki se je enakomerno ponavljal z malo razliko imena ob vsaki postaji. Vredno je, da omenimo Vrbnik. Parnik se je ustavil na sredi morja. Od obale sem so pripluli čolnički in po majhni lestvi so splezali potniki z našega velikega parobroda v čolničke. Po isti poti so drugi potniki prišli na naš parnik. Mi smo pluli dalje, čolnički pa so se bližali Vrbniku. Kraj leži visoko nad morjem na strmi, popolnoma nepristopni skali. Nič pristanišča, še mali čolnički imajo komaj toliko nizke obale, da pristanejo. Toda krasen je pogled z morja na to selo, ki je liki sokclovo gnezdo postavljeno na strmo skalo, ob katero butajo že stoletja razljučeni valovi ali pa jo božajoč poljubujejo v mehkem solnčnem žaru. Pristali smo potem še ob hrvaškem Primorju v Novem in Senju. Okolica mesta Novega ima mnogo lepih vil, Senj pa ima značaj utrjenega mesta. In zopet smo zapustili senjsko pristanišče in odpluli proti koncu našega potovanja — proti Baški.

Večina potnikov tega parnika je bila namenjena v Baško. Zato se je začelo sedaj živahno gibanje. Zbirali smo prtljago, izpraševali one, ki so že bili na Baški in se nestrpnno ozirali preko parnikove ograje! Nič! Parnik je zavil okrog malega rtiča, sirena je zatulila, v prijaznem zalivu smo zdajci zagledali Baško. Lepa je z morja. Stare, ozke hiše se vrste v polkrogu okrog zaliva, nad Baško pa kakor prst božji med belimi skalami zvonik sv. Janeza. »Naše groblje! Da lahko gledamo na more!« nam je pojasnil mornar, ki nas je peljal z jadrenico do hotela »Velebit« in videlo se mu je, da je kot Baščan ponosen na svoje pokopališče. Sprejel nas je lastnik hotela »Velebit«, Ante Tudor, mož, ki je prebil mnogo za svojo narodnost med svetovno vojno. Čez dober četrt ure so že sprali morski valovi ves bakarski prah z nas in nas prijetno osvežili. Še isti večer nam je prinesel tako zaželjeni dež, ki smo ga v Ljubljani zaman čakali. Uh, kako je žvižgala burja okrog oglov, kako so bliski za hip razsvetlili temno morje,

ki je razljučeno zaganjalo svoje jezne valove ob bregove! Tudi drugo jutro se morje še ni umirilo. A tudi v svoji jezi je bilo veličastno lepo. Saj se je nad razburkanimi valovi bočilo jasno nebo, in v solnčnem soju tudi peneči se valovi niso zbuvali tolike groze. Videla sem morje tudi tak viharen dan, da so zakrivali nebo črni, grozeči oblaki in je bil ves Velebit zavit v temne, neprodinrne megle prav do dna. Bliski so razsvetljevali obzorje in širo no morsk o plan, grom je bučal in glasovita senjska burja je razvijala svojo moč, da si le počasi prišel naprej. In morje! Bele krone so imeli valovi in tam nekje iz globine so prišumeli na breg, kakor bi jih podila iz dna razljučena pošast, in vsa obala je bila od peneče se vode okrašena z belim robom. Bolj proti sredi se je voda svetila, a tam ob znožju Velebita pa je prihajalo morje črno in strahotno. Strašno si, morje, ob urah svojega srda, a tudi takrat tako veličastno in lepo!

A vedno se ne srdiš. Kako krasno si, ko se zbudiš ob jutranji zori iz svojega sna! Le rahli valčki se zibljejo na sinji gladini in šepečejo pravljice, tajne, sladke, pravljice o lepoti stvarstva božjega! Mirno plovejo bele jadrenice in čolnički po morsk i gladini. Tujci se vozijo na otok Pervič k svetilniku ali v Robinzonov zaljv; vsak si hoče ogledati lepe kraje. V kopališču pred našim »Velebitom« pa je vse živo. Največ letoviščarjev leži na vročem pesku in se greje in peče na solncu. Nič ne de, če se olup i vsa koža, če se celo delajo na životu skeleče rane. Nič ne de, vsaj ne bo nihče dvomil v Ljubljani, da so prebili počitnice na jugu. Drugi pa se bolj radi izročajo morsk im valovom. Smelejši plavači plavajo bolj daleč vun na morje, a drugi plavajo, skačejo, ležijo ali sedijo ob bližini brega in uživajo vso prijetnost morsk ih valov. Prijetne urice imajo tu otroci. V pisanih škro pilnicah in lončkih prinašajo najmanjši vodo in pesek, stikajo za drobnimi polžki in se kosajo, kdo bo našel lepše, okroglejše kamenčke. Večji se z manjšo ali večjo vztrajnostjo učijo plavanja, a vsi znanci se vesele njihovega uspeha, kadar splavajo. In tako so se zabavali dan na dan vsi moji mali ljubljenci v Baški, od malega prijetnega Jurčka do ljubko prikupljive Marte in zvedave Hrvatice Verice, ki je hotela poznati »majko i tato« vsakega baškega gosta.

Popoldne po kopeli smo navadno napravili izprehod v baško okolico. Najlepši je bil oni na pokopališče. Dobre pol ure prideš po strmi, jako kameniti poti na pokopališče. Po tem ostrem kamenju nosijo mrlič e, da izroče zemlji, kar je njenega. V Baški ne zabijejo krste v stanovanju umrlega, ker so hišice premajhne, da bi se mogli obračati z rakvijo. Mrlič a prineso v rjuho zavitega pred vežna vrata

in na cesti zabijejo krsto. Na svoje pokopališče pa so Baščani prav ponosni. Še nas tujce je prevzela lepota tega kraja. Okrog cerkvice sv. Janeza Krstitelja se vrste grobovi s krasnimi kamenitimi spomeniki, katerih napisi govore o iskreni domovinski ljubezni tega prikupljivega naroda in o trdni veri v brezkončno srečo večnosti. Pa če postojiš pri tem ali onem grobu, od povsod se nudi tako krasen pogled na sinje morje, da se ti skoro zdi, kakor ne bi bilo večno spanje tu tako težko. Proti večeru so vedno domačini na pokopališču. Kako sem tu gori vzljubila ta zavedni narod. Pripovedovali so nam, koliko ljudi je pobrala strašna hripa in legar v minulih letih. Niso imeli svojega zdravnika, edino italijanski zdravnik je bil v 4 ure oddaljenem Krku. In ta? »Naj pogine ta narod!« tako je baje dejal in kamenite jame pri sv. Janezu so se polnile bolj in bolj. Težko sem stopala tisti večer od sv. Janeza dol. Pri nas nismo toliko trpeli za svojo narodno zavest in vendar, koliko tožb ob vsaki majhni nepriliki, ob vsakem nedostatku!

Radi smo hodili tujci ob nedeljah v Baški k službi božji. Daruje se namreč sv. maša v staroslovenskem jeziku. Na koru so peli otroci, a po vsej cerkvi je pelo tudi ljudstvo. Petje je sicer enolično, a vendar vplivajo na dušo te vsem razumljive prošnje naroda. Lepe so se mi zdele pesmi v čast Materi božji, v katerih tudi svoj rod in domovino radi priporočajo varstvu Marijinemu. Sploh je tam doli češčenje Matere božje jako v čisljih. Ne gre mi iz spomina ljuba, sivolasa starka pri lepi romarski cerkvi pri »Mariji Snežni«. Vprašali smo jo, če smemo pogledati cerkev. Z materinsko ljubeznivostjo me je povedla v cerkev, rekoč: »Zlatno moje, pojdite k Mariji, ona nam sve daval!«

Baščani nimajo mnogo, s čimer bi bogateli. Polja in njiv je silno malo. Pač pa je podnebje toliko ugodno, da lahko pridelujejo v enem letu ječmen in koruzo. Sicer pa jim da še največ dobička vino in paradižniki, katero blago izpečavajo preko morja na jadrenicah in dovažajo domov druga živila. Vinske loze se razprostirajo po dolini, ne kakor pri nas vinogradi po gričih. Ovac rede precej in radi pohvalijo domači ovčji sir. Kot tovorna žival jim služi osel; krav je v Baški malo, več pa v sosednjih vaseh Jurandvor in Batomalj. Mnogo se pečajo z ribarstvom; ribe izvažajo sveže in nasoljene. Žene predejo volno na posebne vrste ročnem kolovratu kar pred hišami.

Dober narod biva v Baški. Tožbe in kletve ne čuješ iz njihovih ust, do svojih ljudi, t. j. tujcev-Slovanov so prikupljivi in zaupljivi, a eno sovraštvo jim tli v srcu: želja po obračunu z Italijanom.

Dnevi so potekali in bližalo se je slovo od morja. Ob odhodu iz kopališča se začutijo gostje — če ne prej — kakor skupna družina. Vsi gredo k parniku, si ob slovesu stiskajo roke, se poslavljajo prijaznih oči in mahajo z belimi robci — vedno in vedno še, dokler ne izgine ponosni parnik iz Baškega zaliva. In zopet nas objame ves čar božanstvenega morja in zraven prihajajo spomini, še skoro lepši od resnice. Še enkrat gledamo kraje našega Primorja, še enkrat uživamo vso lepoto morske vožnje ob lepem dnevu — in še enkrat požiramo neznosni bakarski prah. Na večer pa sedimo v vlakcu, ki nas odpelje proti Karlovcu in potem dalje proti beli Ljubljani. Krasna mesečna noč že razliva svoj tajinstveni čar preko snivajočega morja, ko hrope vlak proti postaji Plase. In glej! Kakor bajka se mi zdi pogled, ki se mi nudi. Lunin svit odseva liki srebrn pas na morski gladini in tam v daljini ob morski obali dve skupini lučic, ena manjša, druga večja. Kako to miglja, kako se leskeče, kako omamlja tvoj pogled! Tiho je v železniškem vozu in v to tihoto dahne nekdo, komaj slišno kakor vzdih: »Reka in Opatija!« Nihče se ne zavzame, le oči zro nepremično v ono prelestno svetlikanje lučic in v veliko, nad vse svetlo zvezdo na jasnem nebu. Srce pa v tej uri trdno veruje v ono veliko jasno zvezdo sreče in svobode, katera zasiže nam vsem, ki smo Jugoslovenci!

Palček.

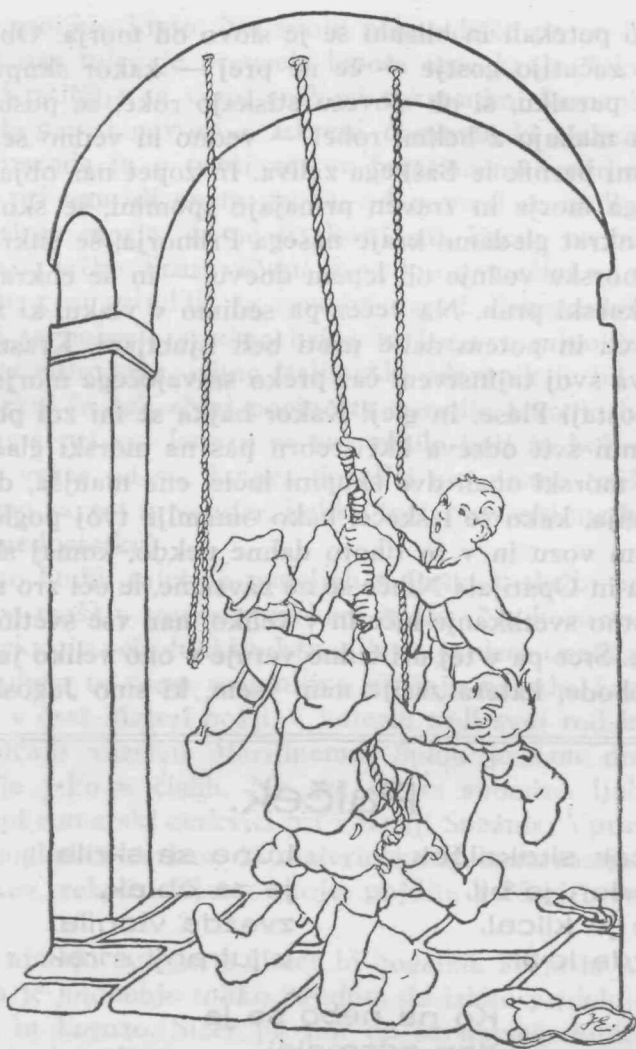
Palček skakalček
poreden je bil,
luno je klical,
zvezde lovil.

Luna se skrila
je za oblak,
zvezda vtonila
v jutranji mrak.

Ko na nebo se je
dan prismejal,
palček skakalček
sam je ostal.

Ivan Albreht.

Z VELIKIM ZVONOM

Srbske narodne pripovedke.

Preložil Fran Erjavec.

I.

MEDVED, SVINJA IN LISICA.

družijo se medved, svinja in lisica ter se dogovore, da bodo orali zemljo in sejali pšenico, da se prehranijo.

Vprašajo drug drugega, kaj bo kdo delal in kako bodo našli seme.

Svinja reče: »Jaz bom vdrla v skedenj ter ukradla seme in s svojim rilcem bom orala.«

Medved pravi: »Jaz bom posejal.«

A lisica reče: »Jaz bom s svojim repom požela.«

Zorali so in posejali. Prišla je žetev. Začno se razgovarjati, kako bodo poželi.

Svinja pravi: »Jaz bom žela.«

Medved reče: »Jaz bom vezal snope.«

Lisica pravi: »Jaz bom zbirala klasje.«

Poželi so in povezali snope. Sedaj se začenjajo dogovarjati, kako bodo omeli.

Svinja pravi: »Jaz bom pripravila pod.«

Medved reče: »Jaz bom zložil snope ter jih omel.«

Svinja pravi: »Jaz bom stresala in odločila slamo od pšenice.«

Lisica reče: »Jaz bom očistila s svojim repom pleve od pšenice.«

Svinja pravi: »Jaz bom vela.«

A medved pristavi: »Jaz bom razdelil žito.«

Skončali so. Medved razdeli žito, a ga ne porazdeli pravično: ker ga svinja prosi, ji da samo slamo, pšenico si pa vzame vso sam, a lisici ne da ničesar.

Lisica se razsrdi ter ga gre tožit. Pravi mu, da bo privedla kraljevega človeka, ki bo žito pravično razdelil. Svinja in medved se prestrašita in medved reče svinji:

»Zakoplji se ti, svinja, v slamo, a jaz bom splezal na hruško.«

Zakoplje se svinja v slamo, a medved spleza na hruško. Lisica odide ter najde mačko, pa jo pozove s seboj, da gresta na skedenj

lovit miši. Ker je mačka vedela, da je na skednju dosti miši, odide rada. Spotoma skoči enkrat na to, drugič na drugo stran za pticami. Že od daleč jo opazi medved s hruške in reče lisici:

»Gorje, svinja! Glej, lisica vodi s seboj strašnega komisarja: ogrnil je kožuh od kune, pa lovi celo krilate ptice ob poti.«

Medtem izgine mačka medvedu izpred oči in pride med travo do skednja. Iskajoča miši je začela šušljati po slami. Svinja dvigne glavo, da vidi, kaj je, a mačka, opazivši njen rilec, misli, da je miš, ter jo zgrabi s šapami za rilec. Svinja se prestraši in zakruli ter skoči in drvi v potok; a mačko obide groza pred svinjo in skoči na hruško. Medved, misleč, da je ona že zadavila svinjo in da gre sedaj nanj, pade od strahu s hruške na zemljo ter se ubije in pogine, a lisici ostane vse žito in slama.

II.

MEDVED IN VOLK.

Medved: »Dobro jutro, ujecl!«

Volk: »Meni baš ni dobro, ali hajdi, Bog ti daj dobro!«

Medved: »Pa si kisel danes, morda si gladen, ker si postal tako tenak? Ali glej, ti si tudi krvav! Kaj ti je?«

Volk: »Bogme, prijatelj, slabo se mi je godilo. Postal sem lačen, pa hajdi v vas, da najdem kaj. Ali ko sem hotel odnesti jagnje, me zasledijo psi in začno lajati. Priteče človek, pa me doseže s svojim svetlim repom, ki ga zove on sekiro, da sem komaj odnesel živo kožo.«

Medved: »Mnogo sem že čul o tem človeku. Ej, da bi se jaz sešel enkrat z njim, tako bi ga premikastil, kot evo to glogovo vejico.«

Volk: »Če te ravno veseli, moreš. Pridi zjutraj k meni, pa ti pokažen človeka.«

Pride jutradan zjutraj medved k volku. Odideta na pot in se ustavita za nekim grmom v zasedi. Čakata, čakata in kar priteče po gazi otrok.

Medved: »Je li to človek?«

Volk: »Ni še, pa bo še.«

Čakakata, čakata in tedaj pritaplja starček, ves bel kot ovca.

Medved: »Je li to človek?«

Volk: »Ne, ta je že bil človek.«

Čakata, čakata in zdajci prijaše po gazi pandur ves v rdečem suknu in z brkami, kakor dve borovi veji; za pasom se mu rumenita dva samokresa, a med njima dolg nož.

Medved: »Je li to človek?«

Volk: »Aha, glej, to je človek!«

Medved je skočil izza grma v gaz, volk pa ostane za grmom in gleda, kaj bo.

Ko vidi pandur medveda sredi gazi, kjer se napihuje, izvleče samokres in dvakrat ustrelji. Pogodil ga je obakrat, ker se je vsakokrat stresel. A medved ostane na bojišču. Pandur se pa ne šali, temveč potegne svetli nož in lop po njem enkrat, dvakrat ter mu kroji kožuh. Ko potegne z nožem tretjič, zbeži v šumo medved, ves oblit s krvjo.

Čez več dni, ko je medved nekoliko prebolel rane, se snide zopet z volkom.

Volk: »No, kako je bilo, prijatelj? Sedaj menda vidiš, da je človek najmočnejše živo bitje.«

Medved: »Hočeš-nočeš, sedaj moram verovati. Ali, zaista, nisem videl v svojem življenju take živalinje, kot je človek. Stal sem v gazi, a on mi kot divja mačka prhne v lice, tako da se mi naježi vsa koža. A ko mu pridem bliže, izvleče nekak svetel jezik, pa lop enkrat, dvakrat in evo, glej mojo črepolino!«

Moč pesmi.

*Radosti večje na svetu mi ni,
kakor če pesem veselo zapojem,
mračna se duša tedaj mi zvedri
in zadovoljnost spet v srcu je mojem.*

*Kadar mi žalost prešine srce,
ondaj blaži me pesemca mila,
kadar mi v duši se misli rode,
že se iz srca je pesem izlila.*

*Pesmi si pojem vesele, glasné,
da mi po polju glas daleč odmeva,
misli pa moje najprej mi hité —
tjakaj, kjer hiša mi rojstna sameva.*

*V duhu spustim se pod lipo tedaj,
gledam studenec ljubkó žuboreči,
poleg pozdravlja zeleni me gaj,
ptica prepeva v cvetoči mi seči.*

† Marjeta Sršenova.

IVO TROŠT:

Pojeden kos kruha.

oj, to je bilo krika in vika tisto popoldne na Kosovem vrtu!

»Moj kos kruha mi je snedla! Vso malico mi je pojedla. Ti sneda snedasta!«

Tako se je drla Kosova Tilka na starejšo sestrico Ivo, ki je ugovarjala mirno: »Ni res! Samo pomota je bila. Mama je pustila oba kosa na mizi. Jaz nisem vedela, da si ti že imela prej svoj kos v rokah in si ga pustila potem poleg mojega, saj me ni bilo tedaj zraven. Pozneje sem došla, pomotoma vzela tvoj kos in ga pojedla, prepričana, da je moj. Zato sem pa pustila tam svoj kos, ki ni manjši, saj sem starejša in reže mama meni vedno večji kos. Ali mi nisi ti zato često zavidljiva, Tilka?«

Zaradi te zavisti je bila Tilka že večkrat v hudih škripcih, a ne manjkrat zavoljo prepirljivosti in praznega besedovanja.

»Ti misliš, da sem zavistna, pa nisem!« ugovarja jezno in užaljeno Tilka.

»Veš kaj! Pojdiva vprašat mamo v hišo!«

»Nič vprašat! Saj nisem neumna. Jaz vem, kateri kos je mama odrezala meni. Tudi vem, da si tisti kos ti snedla, a jaz ga hočem imeti, pa ga hočem. Vzemi ga, kjer hočeš! Prav tisti kos hočem imeti, veš! Nazaj mi ga moraš pripraviti. Le kmalu ga prinesi, sneda snedena!«

Iva gre v kuhinjo in prinese svoj kos kruha: »Tukaj ga imaš. Sedaj pa mir besed! Ali sem že rekla, da ti ga ne dam? Čudno, da si hotela doslej imeti še vselej moj kos, trdeč, da je večji, a danes zahtevaš svojega, ko veš, da ga ni več!«

»Moj kos kruha prinesi! Tega ne maram!«

»Ne bodi nespametna! To je nemogoče. Svoj kos ti dam v nado mestilo, pa nehaj se dreti, Tilka!«

»Že vem, zakaj se derem, pa jaz se ne derem, le ti se dereš, ki si pojedla moj kos, mojo malico, veš, sneda snedena!«

Iva je videla, da sestrica ponavlja svojo pesem kakor ropoče mlin v dolini — vedno enako. Zato jo povabi vnovič: »Pojdi z menoj k mami! Boš videla, da mama ne razsodi drugače kot jaz!«

»Drugače ali ne drugače: jaz hočem svoj kos, pa nič drugega! Če ne, je zaman vsaka beseda.«

»To ni mogoče, Tilka. Saj veš lahko sama, da ni mogoče.«

»Jaz vem samo to, da mojega kosa ni; snedla si ga pa ti in ti mi ga povrni!«

»Ali, Tilka!...«

Kosovo mamo je privabil preglasni prepir na okno, kjer je poslušala, kaj imata sestrici med seboj. Kmalu ji je vse jasno. Že je hotela nepomirljivo Tilko poklicati k sebi na odgovor, ko prihiti Iva in potoži, da jo sestrica dolži kar tatvine. »Čakaj!« de mama, »ta-le cvek ji bomo izbili, pa kmalu!«

Kosova mama pokliče Tilko k sebi, a Ivo pošlje nazaj na vrt. Tilka prihiti vsa razburjena, s solzami v očeh in drhteča od jeze. Mama pogleda hčerko ostro, potem pa vpraša pomirljivo: »Ali ti ni Iva prinesla svojega kosa kruha?«

»Mi ga je, je, pa ga ne maram! Moj kos naj prinese, ker ga je sneda pojedla,« vpije Tilka.

»Kruh je kruh. In njen kos je še večji. Zakaj se vedno prepiraš?« vprašuje mati.

Tilki je zopet migal jeziček kakor prej. Nameravala je nadaljevati staro pesem, pa ji mama zapreti: »Dosti! V mlinu so tudi stope. Čuj, Tilka! Ali se spominjaš, da si rekla sestri: Moj kos kruha mi je snedla. Vso malico mi je pojedla.«

Tilka zardi in premišlja. Res, ni dolgo časa, kar je govorila, a mnogo je govorila in naglo. Kdo naj pomni vsako besedo! Tilka odkima: vpričo mame ni dobro lagati, resnice pa ne ve. Zato ji pomaga mama: »Vidiš. Vse sem slišala, vse dobro umela. Prav tiste besede in prav tako si jih izgovorila ti. Na oknu sem vaju poslušala. Tilka, ti si trdila laž, ker sta bila oba kosa kruha pripravljena za malico. Ako je Iva pomotoma segla po tvoji malici, je zato pustila tebi svojo. Ti bi imela pravico se pritožiti, ako bi pojedla Iva tvoj in svoj kos. Ali ni res tako?«

»Res, toda...«

»Nič toda! — Priznala si, da si govorila laž, laž zaradi trme in škodoželjnosti. Ni res?«

Tilka zopet pritrdi, zardi in ne more več zadrževati solz, mama je pa ne pusti tako kmalu: »Ali obžaluješ svoje besede?«

Deklica molče prikima, zakaj predolga se je že zdela takšna pokora. Mama pa nadaljuje trdo, brezobzirno: »Ti obžaluješ žaljive besede. Dobro! Zato gotovo želiš, da bi jih ne bila izgovorila nikoli. Ali je mogoče, da se izpolni tvoja hitra želja: izgovorjena laž naj bi bila neizgovorjena?« Tilka zajoče in zaihti: »Ne, mama!«

»In pojeden kos kruha da bi bil še cel? Vidiš, vse, kar je storjeno, ne more človek narediti nestorjeno. Ako kdo zahteva kaj takega od drugih, zahteva nekaj nemogočega, česar ne zmore nihče. Kdor dela to nevedoma, je nerazsoden, je glupec. Kdor pa nalašč, je zloben. In to je grdo!«

Tilka je bila ozdravljena!

Verižica ob deviškem vratu.

V verižico zlit je zlati prah
in vije se krog vratú
in tiho, neslišno, plah
zveni od nemirú
krvi mladostne, ki polje
pod njim, vsa dvigana,
razigrana od mile volje
in podžigana
od slasti in sreče,
v srcu deviškem kipeče . . .
Da, tajnostni ta spev
brezdanje je sreče odmev,
sreče blage takó,
da jo le sluti srce, a ne vidi oko.
In v zlatem okvirčku podoba Nje,
ki Sinú je rodila, sklepa roké,
in sladki pogled ji navzgor strmi . . .
Je li, da zanjo govoriš,
ki bele ji prsi krasiš?
Če v dušo bi hotel strup in jad,
priprošnja tvoja zapodi
kačo izpred rajske vrat!

Simon Palček.

Tajinstvena uganka.

Priobčil *K. Cvek*.

Dibahibogo bohobegi gibekube bubahi kagibadibo doduhobuke.

Razreši te čudne besede, v katerih znači vsak zlog le po en glasnik, po tem ključu:

	b	d	g	h	k
a	a	b	c	č	d
e	e	f	g	h	i
i	j	k	l	m	n
o	o	p	r	s	š
u	t	u	v	z	ž

Rešitev in imena rešilcev priobčimo v prihodnji številki.

Rešitev zastavice v podobah v 5.—7. številki.

Priroda je prva umetnica.

Prav so jo rešili: Vlasta in Milko Roš v Hrastniku; Bojan Marók v Dolenji Nemški vasi pri Trebnjem; Dore Klemenčič, učenec IV. razr. II. oddelka v Galiciji pri Celju; Maks Strmecki in Zmagoslav Smolje v Kranjski gori; Marija in Vida Bezeljakovi v Žalni.

Gor čez jezero . . .

Jako mirno.

Koroška narodna.

1. in 2.
glas.

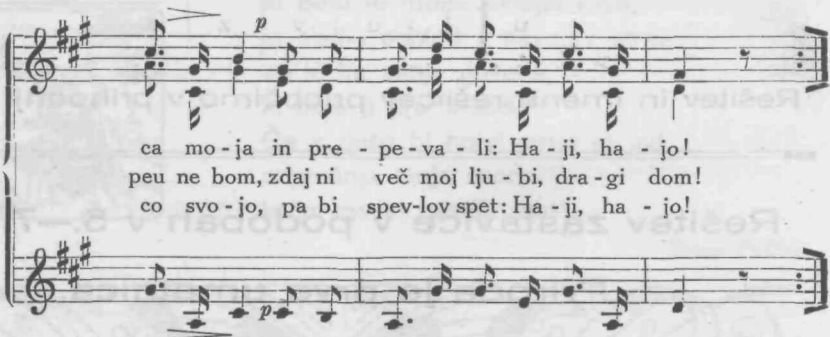

1. Gor čez je - ze - ro, gor čez gmaj - ni - co, kjer je
 2. K' s'm še maj - hen biu, s'm biu dro ve - seu, s'm več
 3. Hi - ša o - či - na, lju - ba ma - mi - ca, oh, da b'

3. glas.

dra - gi dom z mo - jo zi - bal - ko, kjer so me zi - ba - li ma - mi -
 bar - ti k' te - ro pe - sem peu. Zdaj vse mi - nu - lo je, nič več
 naj - dov še en - krat o - ba. Naj - dov bi jo še ma - mi -

ca mo - ja in pre - pe - va - li: Ha - ji, ha - jo!
 peu ne bom, zdaj ni več moj lju - bi, dra - gi dom!
 co svo - jo, pa bi spev - lov spet: Ha - ji, ha - jo!

Opomba: Besedilo je priobčeno v koroškem slovenskem narečju.

Ubijalec.

Sosed A: Veš li, kaj govore o tebi?

Sosed B: Kaj pa takega?

Sosed A: Strašno! Pravijo, da si ubijalec!

Sosed B: Prav pravijo! Res sem ubijalec!

Sosed A: Za Boga, koga si pa ubil?

Sosed B: Zajca!

Pomni!

Ljubezni do domovine ne kaži samo v besedah, ampak jo kaži tudi v dejanju!

† Marjeta Sršenova.

Še ni dolgo, kar je bila sklenila delovati na pesniškem polju zate, ljuba mladina! Le nekoliko pesmi je priobčila v »Zvončku« in že nam jo je pobrala nemila smrt in z njo vse nade, ki smo jih gojili glede na njo.

Marjeta Sršenova se je rodila na Golem pri Vodicaх dne 6. julija 1870. Bila je samica trgovka v Kranju. Z varčnostjo in marljivostjo si je pridobila precejšnje imetje, ki ga je porabljala prav v zmislu pesnika S. Gregorčiča:

Odpri srce, odpri roké,
otiraj bratovske solzé,
sirotam olajšuj gorjé...

Marjeta Sršenova je bila prožeta z žarnim rodoljubjem. Visoko je čislala naše velmože, zlasti pesnike slovenske. Nje prodajalnice in stanovanje so dičile podobe in kipi naših pesnikov, recimo: Prešerna, Jenka in drugih. Naša Marjeta se ni veliko šolala, vendar je bila samouka slovenska pesnica. Toda skromna in tiha, kakršna je bila, ni silila s svojimi pesemami na dan. Zložila je celo knjigo pesmi ter jih meni poslala v pregled in oceno. Spoznal sem takoj njeno nadarjenost. Pesemce seveda niso odgovarjale vsem zahtevam, vendar so bile vse neprisiljen izliv mehke, globoko čuteče duše. Obiskal sem jo ter ji postal učitelj glede jezika in pesniške oblike. In tu bi morali, dragi otroci, videti, kako pazljivo me je poslušala, kako se pesmi merijo itd. Namerala je boljše stvari priobčiti v posebni knjižici, a na moj nasvet je poslala nekaj pesmi tudi v »Zvonček«, izmed katerih sta do sedaj izišli dve, a upam, da gosp. urednik odmeri nekaj prostora tudi ostalim v zgled in spodbudo mladim čitateljem.

Marjeta Sršenova, katere podoba vam tu priobčujem, je bila oseba resnično požnega srca, polna lepih čednosti, v prvi vrsti usmiljena in hvaležna. Tudi meni je izkazala obilo dobrot, za kar ji solzeč kličem v prerani grob: »V miru počivaj, ti zlata, plemenita duša!«

Dostaviti imam le še to, da je umrla dne 19. avgusta t. l. po dvanajstdnevni, sedaj kruto razsajajoči boleznii — za grižo. Bukovica nad Škofjo Loko, 20. sept. 1921.

Janko Leban.

Kralju Petru I. Osvoboditelju.

Kralj Peter I. je bil rojen 29. junija 1844. l. v Beogradu. Že kot mladenič je gojil idejo, kako bi malo Srbijo razširil v veliko državo. In te sanje so se mu res kot velikemu junaku uresničile. Kot 14letni mladenič je odšel v Ženevo, kjer je nadaljeval študije. Kmalu je postal oficir v Franciji. Že v prvih francoskih bojih se je obnesel tako, da je bil med prvimi oficirji odlikovan z »legijo časti«. Potem je odpotoval na Cetinje, kjer se je poročil. Imel je pet otrok. Razmere v domovini so se vedno slabšale. Ko je narod uvidel, kam ga vodi delo Obrenovičev, je izročil krono kralju Petru.

Dne 2. junija 1902 je srbska narodna skupščina postavila princa Petra za kralja Srbije. Pri sprejemu je rekel: »Kar je začel ded, to naj konča vnuk!« Napovedal je vojno Turčiji, kjer je v 8 dneh zmagal. Zaradi silno oslabelega svojega zdravja je postavil kot vojvodo srbske vojske leta 1914. svojega sina Aleksandra. Aleksander je zmagal v največji bitki na Kosovem polju. V tej bitki je rekel osiveli kralj

Peter svojim vojakom: »Sovražnik bo zavzel Srbijo šele takrat, kadar bo prekoračil trupla svojega kralja in njegovih sinov.«

Grozna je tudi slika kralja, umikajočega se čez albanske gore. Ko je njegov največji sovražnik — nemški cesar Viljem — videl to sliko, je vzkliknil: »Narod s takim kraljem ne more biti premagan.«

A napočil je veliki dan, ko je sin Aleksander vodil srbsko vojsko, pomnoženo s tisoči in tisoči slovenskih in hrvatskih dobrovoljcev. Zmagala je velika ideja, ki jo je začel gojiti kmetovalec Črni Jurij. Kralj Peter se je vrnil v domovino kot kralj Jugoslavije.

Dne 16. avgusta t. l. pa je kralj Peter zatisnil svoje trudne oči.

Večna slava kralju Petru, ustanovitelju, osvoboditelju in ujedinitelju Jugoslavije!

Joško Globevnik.

Dve novi knjigi.

Gustav Žilih je spisal dolinsko bajko »Nekoč je bilo jezero...« Knjiga je nekaj izrednega v naši mladinski književnosti. Lepoti in bogastvu jezika se pridružuje zanimivost vsebine, ki sega v daljno dobo nazaj, ko so še stari Slovenci gospodarili na naši zemlji in častili svoje bogove. Knjiga ni samo zabavna, nego je — dasi nevsiljivo — silno poučna, ker nas seznanja z bitjem in žitjem naših davnih dedov. — Lahko in veselo stoji ob tej veličastni knjigi drobna knjižica našega znanca Čike Jove »Zmaja «Malaj in Malon«, ki jo je v vzornem prevodu iz srbskega jezika prenesel na naš knjižni trg Alojzij Gradnik. — Obe novi knjigi vsakomur toplo priporočamo. Vsak naj si z njima obogati svojo knjižnico!

Uboga ruska deca!

Iz slovanske Rusije, nekoč najmogočnejše države na svetu, prihajajo strašna poročila: Na stotisoče ljudi umira tamkaj od bolezni in gladi! In med temi stotisoči je nebrojno nedolžne dece, nebrojno je med njimi naših slovanskih bratcev in sestic, ki morajo v prerani grob! Ko bi mogli do njih ali ko bi oni mogli k nam, da jim pomoremo v bedi in trpljenju! Da jim moremo v dejanju izpričati svoje sočustvanje in bratsko ljubezen! Če se kdo zglaš pri nas, ki nabira mile darove za ubogo, umirajočo rusko deco, darujmo s polnimi

rokami, darujmo tudi mi mladi Slovenci in Slovenke, kolikor in kar največ moremo!

Kakšna bo zima?

Letos smo imeli vroče in suho leto. Jesen je prišla, kmalu potrka zima na vrata. Ljudje se izprašujejo: »Kakšna bo zima?« Vremenoslovci pravijo, da je že od leta 1755. v navadi za vročim poletjem huda zima. Ako bo tudi letos tako, je pač najbolje, da se pravočasno preskrbimo z vsem, česar potrebujemo v obrambo proti ostri zimi. Pomagajmo tudi trpečim ljudem! Usmilimo se ubogih ptičic! Enim in drugim se obetajo hudi časi! Pomnimo besede našega pesnika Gregorčiča:

Za vse je svet dovolj bogat
in srečni vsi bi bili,
če kruh delil bi z bratom brat
s prav srčnimi čutili! —

Človek dobi zadovoljstvo v tem, ako da od tega, česar sam neogibno ne potrebuje, onemu, ki se mora trdo boriti za svoj obstanek.

Robinzon naših dni.

Profesor Hobbs z vseučilišča v Michiganu v Ameriki je došel na otok Kusai, kjer živi neko divje pleme. Med divjaki je dobil imenovani profesor kapetana Leander Westa, ki ga je vrglo morje na obalo otoka Kusai, z ladje, ki jo je bil l. 1901. uničil vihar. Kapetan Leander West, ki živi že 20 let med divjaki, je sam popolnoma podivjal. Hobbs je hotel tega Robinzona naših dni vzeti s seboj v Ameriko, a mu to ni bilo mogoče, ker je nesrečni kapetan tako oslabil, da bi ne prebil dolge vožnje. — Kogar zanima usoda Robinzona, naj čita Jana Baukarta knjigo »Marko Senjanin, slovenski Robinzon.«

Kako je nastal trgovski stan.

V davnih, davnih časih je proizvajal človek vse sam, kar je potreboval. Ko pa so eni posamezniki začeli proizvajati več nego so sami zase potrebovali, drugi pa manj, tako da niso mogli zadoščati lastnim potrebam, se je začelo trgovanje. Trgovce so imeli že najstarejši narodi, ki jih pozna zgodovina. V današnjih dneh je trgovina jako razvita. Ni skoro vasi, ki bi ne imela trgovca. Trgovski stan je potreben in spoštovan.

Gospod Doropoljski!

Jako sem bil vesel, ko sem čital svoje pismo in Vaš odgovor. Bil sem na Pohorju, ki je nekaj čez 1100 m visoko. Bil sem tudi že na Obirju, ki pa je 2141 m visok. Oče je rekel, da pojdemo tudi na Triglav. Tega pa še nisem videl. Tudi Vam ne morem ničesar pisati o njem.

Menda Vam je znan Kralj Ivan. Ta je moj prijatelj. Saj Vam tako napiše uganko v »Zvončku«. S tem sva stanovala skupaj. Ta je tudi čital moje pismo. Povedal bi Vam rad še kaj, pa bom že drugičkrat pisal.

Zbogom in pozdrav!

Vojteh Jager,
učenc v Mariboru.

Odgovor:

Ljubi Vojteh!

Kakor mi izpričuje Tvoje pismo, si že sedaj pogumen turist. Popenjaš se na naše visoke gore, morda si se dvignil celo že na našega očaka — na vrh Triglava! Naj Te spremlja prijazna sreča, da se kdaj ne vrneš z gorske poti — z razbitim nosom!

Veledenjeni gospod Doropoljski!

Tudi jaz želim stopiti v krog kotičkarjev. Star sem deset let. Imam dva bratca in eno sestrico. »Zvonček« mi jako ugaja. Zanima me tudi kotiček in zastavice v podobah. Meni je ata kupil za novo leto vezan »Zvonček« lanskega leta. Bil sem jako vesel. Izmed povesti so mi najbolj ugajale te-le: »Gašpar, Mihec in Baltazar«, »Nov metulj« in »Granata«. Jaz več ne hodim v šolo, ampak se doma učim sam. V jeseni pojdem v srednjo šolo. Zapisal se bom prostovoljno za pouk v risanju, ker me ta predmet jako veseli. Pri nas v Beli Krajini

je sedaj lepo. Ko se je zadnjič sneg stopil, so začeli takoj zvončki cveteti, pa tudi trobentice in pomladni žefran. Prosim, priobčite moje pisemce v kotičku.

Pozdrave!

Miloš Šušteršič,
Dragatuš pri Črnomlju.

Odgovor:

Ljubi Miloš!

Lepo je v Beli Krajini kakor malokje širom naše prostrane domovine. Svet je lep, a tudi ljudje so lepi: blagi, gostoljubni, delavni in veseli. Naši beli rojaki so zavedni Jugoslovenci. Ohranili so še staro narodno nošo in stare običaje. Bog jih živi in Tebe z njimi!

*

Čenjeni gosp. Doropoljski!

Tudi jaz Vam pišem prvikrat. Lanski Božič mi je prinesel Vaš čenjeni list »Zvonček«. Z veseljem ga prebiram z bratci in sestrico. Prav zadovoljen sem s tem listom. Rodil sem se leta 1910. v Žetalah. V šolo sem vstopil v Narapljah pri svojem očetu.

Meseca februarja tekočega leta smo se preselili v Prekmurje. Tukaj je sicer prav lepo. Sedaj hodim v 2. oddelek II. razreda v Ižakovcih. Ob priliki Vam pišem več. Blagovolite mi v svojem listu odmeriti majhen kotiček za pismo!

Srčno Vas pozdravlja

Vaš

Vladko Gaberc.

Odgovor:

Ljubi Vladko!

Seveda Ti morem le majhen prostorček odmeriti v svojem listu, ker je moj kotiček pač samo — kotiček! Nikakor se ne morem razprostreti in razmahniti, ker ho-

čejo vsi več prostora, mene pa potiskajo na konec lista, češ, saj je ponižen in skromen, in za njegovo kramljanje zadošča zadnji kot v domači hiši! — No, mi jim odpuščamo njihovo prešernost, ker vemo, da tudi nam koticarjem dobro služi, ako se na straneh pred našim koticikom prav bahato raznašajo! Vzlic tej tesnobi Te vljudno vabim, da nam ob priliki kaj več poveš o lepem našem Prekmurju!

*

Velecenjeni gospod Doropoljski!

Danes Vam pišem prvikrat. Star sem 12 let. Imam še dve sestri in enega brata. Sedaj pojdem v IV. razred. V šoli se učimo tudi cirilice. Najbolj me veseli računstvo. »Zvonček« mi jako ugaja. Posebno mi pa ugaja pripovedka o dvonožcu in »Šivilja Klarac«.

Pošiljam Vam tudi pesemco in prosim, ako bi jo priobčili v svojem koticiku.

Pozdravlja Vas

Adolf Kopetzky,
učenec I. m. d. lj. š. v Ljubljani.

Zadnji hleb.

Mati deci kruhek reže,
srce jo boli,
zadnji hlebec že začenja,
novega še ni.

Prazne kašče, prazni žepi,
zunaj zima, mraz,
v srcu skrb in kakor zima
žalosten obraz.

Mati deci kruhek reže,
srce jo boli,
zdi se ji, da v njenem srcu
oster nož tiči.

Odgovor:

Ljubi Adolf!

Priobčujem Tvojo pesemco, ker sem prepričan, da bo njena žalostna in resna vsebina vsakega ganila. Kjerkoli vidimo žalost in uboštvo, pomagajmo v bratski ljubezni!

*

Velecenjeni gospod Doropoljski!

Preden se prične zopet šolsko leto, Vam hočem pisati. Počitnice, ki sem jih prav veselo prebil, so prehitro minile. Kopal sem se vsak dan kakor tudi moja sestra

Herta. Ali ste se Vi tudi kaj kopali v Savi? Upam, da!

Prosim, da me uvrstite tudi med svoje koticikarje.

Srčne pozdrave od

Alfreda Elsnerja,
učenca 4. razreda v Litiji.

Odgovor:

Ljubi Alfred!

Tudi jaz sem se kopal, toda ne v Savi. Tisti čas sem bival izven Ljubljane in sem užival dobroto druge naše reke. Ne vem, če uganeš — katere?

*

Velecenjeni gospod Doropoljski!

Nadlegujem Vas že drugokrat s svojim pismom. Prvič sem Vam pisala pred 3 leti. Opisala sem Vam svoje počitnice v Čedadu.

Začetkom lanskega šolskega leta mi je papa obljubil, da me popelje po Slovenskih goricah, ako bom odličnjakinja v I. gimnaziji. Koncem leta sem mu prinesla izpričevalo s samimi prav dobrimi redi. Kmalu potem se je odpeljala mama z menoj in z bratcem na Ptujsko goro k teti Lojski na počitnice. Teta Lojska je tukaj že 22 let učiteljica. Ljudje jo imajo jako radi. Težko sem čakala papana, da izpolni obljubo in me pelje v Slov. gorice.

V soboto 8. avg. sva odšla s papanom na Ptuj. Tu sva sedla na vlak in se odpeljala v Ormož. V Ormožu sva govorila z gospodom vseučiliškim profesorjem dr. Ilešičem. Potem sva šla na Svetinje. Vročina je bila huda. Ko sem bila na vrhu, sem kmalu pozabila na vso vročino in sem le občudovala krasni razgled. Proti večeru sva šele prišla v Jeruzalemske gorice. Hodila sem med samimi lepo obdelanimi goricami. V neki gorici nas je čakala učiteljica Angela Karbova. Sprejela nas je jako ljubeznivo. Papa ni mogel prehvaliti jeruzalemskega vina, jaz pa sadja. Kot mlada junakinja že pet let ne pijem vina. Bila je že noč, ko sem hodila po goricah. Poslušala sem čričke peti in poskušala jagode grozdja. Mesečina se je počasi razlivala po goricah. Nisem bila še nikdar ponoči v goricah, zato sem še bolj občudovala to krasoto. Pozno ponoči smo odšli v Ljutomer.

Drugi dan je bila nedelja. Dopoldne sem bila pri zborovanju ljutomerskega učiteljskega društva, ki je praznovalo svojo 50 letnico. Zbrano je bilo mnogo učiteljev.

Pozdravil jih je tudi papa. Popoldne sva bila s papanom pri koncertu, ki mi je jako ugajal. V Ljutomeru je bil nekdanj papa štiri leta učitelj. Obiskala sva vse njegove stare znanke, ki jih ima obilo. Šola je jako lepa, stoji sama na gričku. V šoli sva obiskala gđc. Wessnerjevo, sestro gospe profesorice, ki jo imam jako rada. Iz šole je lep razgled na Mursko polje, na Ogrsko in na Hrvatsko.

V ponedeljek nas je šla večja družba še enkrat v gorice. Gorice so bile podobne ena drugi, zdele so se mi kakor zeleno morje. V hramu so veselo prepevali in pili sladko vince. Jaz sem pa hodila okrog in poslušala klopotce. Klopotce imajo pri vsaki gorici, da strašijo kose in druge ptice, da ne zobljejo grozdja.

Drugi dan sva se peljala v Bučevčevce. Oglasila sva se pri gosp. Žitku, ki je veleposestnik. Tu sem prvokrat videla veleposestro. Videla sem tudi veliko svinj. Mladiče sem pestovala. V hlevu je bilo mnogo lepih in velikih konj in druge živine.

Bila sem v šoli pri gosp. nadučitelju Cvetku. Pozneje je naju peljal gosp. Žitek k Sv. Jurju ob Ščavnici. Pri Sv. Jurju sem bila v goricah na Gabrcu pri gosp. Ivanjšiču, tamošnjem nadučitelju. Pozno ponoči smo se vračali iz goric. Po poti sva s papanom zašla. Ko sva blodila po gozdu, se je bližala nevihta. K sreči sva srečala dva gospoda, ki sta naju privedla na pravo pot. Gosp. Ivanjšič ima sinčka Miloša, starrega 10 mesecev, s katerim sem se igrala vse dopoldne. Popoldne smo se peljali v Radence, kjer sem videla izvirek slatine. Pila sem pri izvirkniku slatino. Ugajalo mi je prav posebno, ko sem videla, kako polnijo steklenice s slatino. V zdravilišču sem se tudi kopala. Spotoma smo se ustavili na Kapeli. Tukaj je eden najlepših razgledov v Slovenskih goricah. Tu vidimo ob lepem solnčnem in jasnem vremenu Blatno jezero, Ptujsko goro, Hum, Prekmurje, Ljutomer in Jeruzalemske gorice. Spotoma sem videla Kraljevce, kjer je spominska plošča Trstenjaka.

Drugi dan sva šla k Sv. Antonu. Tukaj je tudi lep razgled. Tu se vidi Sv. Trojico, Sv. Lenart in skoraj vse Slovenske gorice. Potem sva šla k Sv. Trojici. Tukaj je božja pot. Od tu sva krenila k Sv. Lenartu. Tam sta nas spremlila dva gospoda malo proti Mariboru. Prišli smo do Črnega lesa. Tu so bili pred 100 leti razbojniki. Pripovedujejo, da se je neki mož peljal skozi gozd. Pridruži se mu neznana ženska. Spoznal je v njej razbojnika. Mož je bil bistroumen in je ukazal razbojniku, naj gre ko-

nja mirit, ker je plašljiv. Razbojnik stopi z voza, on pa požene in pusti razbojnika za sabo. Korakala sva s papanom v mesečini. Ko pa je mesec zašel, sva zašla v gozdu tudi midva. Ob 1. ponoči sva prišla v Maribor. Bila sem trudna. Hodila sem tisti dan 10 ur. Papa se je jako čudil, da sem toliko zdržala. Spala sem v hotelu pri Zamorcu. Drugi dan sem obiskala gđc. učiteljice iz Ljubljane, ki so bile v telovadnem tečaju v Mariboru. Potem smo se šli kopat v Dravo. Drava je jako mrzla in globoka. Bila sem tudi v grajski kleti. Popoldne ob 4. sva se odpeljala zopet na Ptujsko goro.

Vera Dostalova,
II. r. ž. real. gimn.

Odgovor:

Ljuba Vera!

Tvoje pismo, ki je pravzaprav potopis, bodo gotovo vsi moji koticarji čitali z zanimanjem, kakor sem ga čital z zanimanjem tudi sam. Le tisti, kdor potuje po naši domovini, spoznava njene lepote, ki se mu neizbrisno vtisnejo v spomin. In njegovo dušo prešine globoka, iskrena ljubezen do naše zemlje, ki ji enake po lepoti in bogastvu ni nikjer na svetu! Želim, da bi slovenska mladina tudi tako s pridom porabljala počitniški čas.

*

Spoštovani gosp. Doropoljski!

Nihče iz prijazne šentiljske vasice se še ni oglasil v Vašem koticu. Tudi jaz Vam pišem prvič.

Star sem 13 let. V šolo hodim jako rad. Imamo izvrstnega učitelja. Najljubše mi je risanje.

Ali Vam smem prihodnjic poslati pesemco, ki sem jo zložil lani?

Srčno Vas pozdravlja

Anton Jelen,
uč. II. razr. v št. Ilju.

Odgovor:

Ljubi Anton!

Razveselil sem se pozdrava iz šentiljske vasice. Pošlji svojo pesemco, da jo porabim v koticu, ako mi bo ugajala. Pozdrav vračam s pozdravom!

*

Dragi gospod Doropoljski!

Ne zamerite, da se tudi jaz drznem pisati v Vaš, meni kakor tudi vsem priljubljeni »Zvonček«! V šolo hodim v peti razred. Hodim pa tudi k sokolskemu naraščanju. Očeta nimam že pet let.

Sedaj Vam pišem malo, drugič pa, če dobim Vaše dovoljenje, kaj več.

Z odličnim spoštovanjem

Janko Sovre,
učenec 5. razr. v Hrastniku.

Odgovor:

Ljubi Janko!

Ni treba posebnega dovoljenja, saj sem se že večkrat izrazil, da mi je vsak kotic kar toliko ljubši, čim večkrat se oglasi. To velja seveda tudi za Tebe. Torej?

*

Velespoštovani g. Doropoljski!

Zadnjič sem Vam pisala dne 25. avgusta 1920. Ravno tisti mesec smo mi končali v Gornji Radgoni s šolo. Dolgo časa potem sem dobila Vaš lepi list. Ko sem ga dobila, sem ga takoj čitala. Najprej sem pogledala Vaš kotic. Želela sem si, da bi bilo tudi moje pismo v koticu, pa ga ni bilo v njem. Vedno mislim, da se je moje pismo izgubilo. Lansko leto je naročila moja mlajša sestra za vse leto »Zvonček«, letos pa sem ga jaz naročila samo za pol leta. Če bomo še dalje v Gornji Radgoni, pa ga bom naročila še za drugo polovico. Rojena sem v Trstu, potem pa smo prišli

v Pulj. V Pulju smo stanovali 11 let, potem pa so prišli Italijani in smo prišli v Jugoslavijo, in sicer v Gornjo Radgono. Stara sem 12 let ter obiskujem V. razred ljudske šole. Žalostna sem bila, ko sem slišala, da so naši sovražniki Italijani dobili vso Istro in moj rojstni kraj.

Z vsem srcem prebiram »Zvonček«. Najbolj mi je všeč kotic. Znam tudi italijanski jezik, nekaj besed sem že pozabila. Želim iti spet v svojo ožjo domovino. Za nekaj časa moramo tukaj ostati, potem pa Bog ve kam. Ko bom slišala kaj o svoji domovini, Vam zopet pišem, če boste zame dovoljni. Prosim, če bi nam poslali kako lepo igro v »Zvončku«, da jo bomo potem na odru igrali. Tukaj v Gornji Radgoni smo že dvakrat igrali.

Prosim, priobčite to moje pismo v svojem koticu!

Najlepše pozdrave Vam pošilja
vdana

Justina Hervatinova.

Odgovor:

Ljuba Justina!

Glede gledaliških iger sem Ti že po možnosti ustregel. Za prihodnji letnik pa ima »Zvonček« že pripravljeno daljšo igro, ki jo je spisal naš sotrudnik Fr. Rojec. — Želim Ti skorajšnjega povratka v osvobodjeni Pulj! Kadar pa kaj zveš o svoji domovini, nam to sporoči, saj se vsi živo zanimamo zanjo in smo prepričani, da bo zopet naša!

DOMOVINA, VEDNO MISLIM NÁTE
IN NA NEOSVOBOJENE BRATE!

